

**Missiva da la regenza
al cussegl grond**

Carnet nr. 11/2013-2014

Cuntegn

Pagina

11. Rapport davart la promoziun d'uffants e da giuvenils en il chantun Grischun	XXX
--	-----

Cuntegn

1.	INTRODUCZIUN	7
2.	DEFINIZIUNS, NOZIUNS, SITUAZIUN DA PARTENZA E CUNFINAZIUN	11
2.1	Politica d'uffants e da giuvenils	11
2.1.1	Promoziun d'uffants e da giuvenils en il senn pli vast	12
2.1.2	Promoziun d'uffants e da giuvenils en il senn pli stretg	13
2.1.3	Participaziun	15
2.2	Situaziun da partenza en il chantun Grischun e cunfinaziun	16
3.	BASAS GIURIDICAS DA LA PROMOZIUN D'UFFANTS E DA GIUVENILS ORDAIFER LA SCOLA E DA LA PARTICIPAZIUN	21
3.1	Basa giuridica internaziunala: convenziun dals dretgs da l'uffant	21
3.2	Basas giuridicas naziunalas	23
3.2.1	Constituziun federala	23
3.2.2	Lescha federala	24
3.2.3	Consequenzas da la nova basa legala per ils chantuns	25
3.2.4	Congedi per giuvenils	26
3.3	Principis da la repartiziun da las incumbensas	27
3.4	Basas giuridicas chantunalas	28
3.5	Basas giuridicas communalas	28
4.	PROMOZIUN D'UFFANTS E DA GIUVENILS ORDAIFER LA SCOLA E PARTICIPAZIUN EN IL GRISCHUN	30
4.1	Uffants e giuvenils	31
4.2	Vischnancas en il chantun Grischun	32
4.3	Svilup	33
4.4	Incarica da prestaziun tranter il chantun Grischun e jugend.gr - federaziun tetgala da la giuventetgna dal Grischun	33
4.5	Meds finansials d'utilitad publica	35
4.6	Lavur averta e lavur da las baselgias cun uffants e cun giuvenils sco er instituziuns responsablas privatas	36
4.6.1	Lavur averta cun uffants e cun giuvenils	36
4.6.2	Lavur cun uffants e cun giuvenils da las baselgias	40
4.6.3	Instituziuns responsablas privatas	41
4.6.3.1	Lavur da las federaziuns cun uffants e cun giuvenils	41
4.6.3.2	Ulteriuras instituziuns responsablas privatas	43
4.6.3.3	Cumpagnias da mats / uniuns da giuventetgna	44
4.6.3.4	Particularitads da las instituziuns responsablas privatas	44
4.7	Participaziun	45
4.7.1	Sessiun dals giuvenils	45
4.7.2	Parlament da mattas	46
4.7.3	Ulteriurs projects	46
5.	CUMPAREGLIAZIUN: CHANTUN GRISCHUN / RECUMANDAZIUNS DA LA CCUG	48

5.1	Recumandaziuns en vista a la promoziun d'uffants e da giuvenils	48
5.1.1	Disposiziuns legalas	50
5.1.2	Organisaziun e realisaziun	50
5.1.3	Servetschs, purschidas ed accents	51
5.1.4	Resursas	51
5.2	Cumparegliaziun: purschida chantunala / standards da la CCUG	51
5.2.1	Disposiziuns legalas	51
5.2.2	Organisaziun e realisaziun	52
5.2.3	Servetschs, purschidas ed accents	52
5.2.4	Resursas	53
5.3	Cumparegliaziun: purschidas communalas / standards da la CCUG	54
5.3.1	Disposiziuns legalas	54
5.3.2	Organisaziun e realisaziun	54
5.3.3	Servetschs, purschidas ed accents	55
5.3.4	Resursas	56
6.	CONSIDERAZIUN CRITICA E CONCLUSIUNS FINALAS	57
7.	PROPOSTAS	59
8.	REGISTER DA LITTERATURA	60

Glista da las illustraziuns

Illustraziun 1: Survista da la politica d'uffants e da giuvenils (preschentaziun: USo, 2013)	10
Illustraziun 2: Politica d'uffants e da giuvenils (preschentaziun: USo, 2013)	12
Illustraziun 3: Promoziun d'uffants e da giuvenils en il senn pli vast (preschentaziun: USo, 2013)	13
Illustraziun 4: Promoziun d'uffants e da giuvenils en il senn pli stretg (preschentaziun: USo, 2013).....	15
Illustraziun 5: Expensas principalas en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils en il chantun Grischun (datas: DECA; DGSS; USo / preschentaziun: USo)	20
Illustraziun 6: Lavur averta cun uffants e cun giuvenils en il Grischun (datas: jugend.gr, 2013 / preschentaziun: USS, 2013).....	38
Illustraziun 7: Vischnancas cun ina lavur averta cun uffants e cun giuvenils (datas e preschentaziun: jugend.gr, 2013).....	38
Illustraziun 8: Federaziuns d'uffants e da giuvenils en il chantun Grischun (preschentaziun: USS, 2013)	42
Illustraziun 9: standards da la promoziun d'uffants e da giuvenils en Svizra (preschentaziun: USo, 2013).....	49
Illustraziun 10: Adempliment dals standards da la CCUG sin plaun chantunal (preschentaziun: USo, 2013).....	54

Glista da las scursanidas

PBG	post per la lavur ecclesiastica da giuventetgna da la baselgia catolica dal chantun Grischun
UET	uffizi per economia e turissem dal Grischun
UST	uffizi federal da statistica
UFAS	uffizi federal d'assicuranças socialas
DGSS	departament da giustia, segirezza e sanadad dal Grischun
DOJ	federaziun tetgala per la lavur averta da giuvenils
FSPG	federaziun svizra dals parlaments dals giuvens
DES	departament d'economia publica e fatgs socials dal Grischun
CDEP	conferenza svizra dals directurs chantunals da l'educaziun publica
CFG	cumissiun federala per la giuventetgna
CFUG	cumissiun federala per l'uffanza e la giuventetgna ¹
DECA	departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient dal Grischun
G+S	Giuventetgna+sport
APUC	autoritad per la protecziun d'uffants e da creschids
CCUG	conferenza da las incumbensadas e dals incumbensads chantunals per l'uffanza e la giuventetgna
FSUG	federaziun svizra da las uniuns da giuventetgna
SEFRI	secretariat da stadi per furmaziun, retschertga ed innovaziun
USo	uffizi dal servetsch social chantunal dal Grischun
CDAS	conferenza da las directuras e dals directurs chantunals dals affars socials
WWF	World Wide Fund for Nature

¹ Tras in conclus dal cussegl federal dals 26 da settember 2003 è il mandat da la cumissiun federala per la giuventetgna vegnì extendì sin ils uffants. En consequenza da quai è il num da la cumissiun federala per la giuventetgna vegnì midà a cumissiun federala per l'uffanza e la giuventetgna.

Glista da las basas legalas

LFP

lescha federala davart la furmaziun professiunala dals 13 da december 2002 (CS 412.10)

Cst.

constituiziun federala da la confederaziun svizra dals 18 d'avrigl 1999 (CS 101)

LFurm

lescha chantunala davart la furmaziun professiunala e davart purschidas da furmaziun cuntinuanta dals 17 d'avrigl 2007 (DG 430.000)

LItCCS

lescha introductiva chantunala tar il cudesch civil svizzer dals 12 da zercladur 1994 (DG 210.100)

lescha da sanadad

lescha davart ils fatgs da sanadad dal chantun Grischun (lescha da sanadad) dals 2 da december 1984 (DG 500.000)

LPC

lescha chantunala per promover la cultura dals 28 da settember 1997 (DG 494.300)

convenziun dals dretgs da l'uffant

convenziun da las Naziuns Unidas davart ils dretgs da l'uffant dals 20 da november 1989 (CS 0.107)

LPUG

lescha federala davart la promoziun da la lavur cun uffants e giuvenils ordaifer la scola (lescha davart la promoziun d'uffants e giuvenils) dals 30 da settember 2011 (CS 446.1)

CC

constituiziun dal chantun Grischun dals 18 da matg / 14 da settember 2003 (DG 110.100)

lescha davart las scolas medias

lescha davart las scolas medias en il chantun Grischun (lescha davart las scolas medias) dals 7 d'october 1962 (DG 425.000)

DO

lescha federala davart la cumplettaziun dal cudesch civil svizzer (tschintgavla part: dretg d'obligaziuns) dals 30 da mars 1911 (CS 220)

OPUA

ordinaziun federala davart il plazzament d'uffants per la tgira e l'adopziun dals 19 d'october 1977 (CS 211.222.338)

OP

ordinaziun chantunala dal personal dals 12 da december 2006 (DG 170.410)

lescha da scola

lescha davart las scolas popularas dal chantun Grischun dals 21 da mars 2012 (DG 421.000)

LPSpo

lescha federala davart la promoziun dal sport e da l'activitad fisica (lescha per promover il sport) dals 17 da zercladur 2011 (CS 415.0)

CP

cudesch penal svizzer dals 21 da december 1937 (CS 311.0)

CCS

cudesch civil svizzer dals 10 da december 1907 (CS 210)

lescha davart la promoziun da la tgira d'uffants complementara a la famiglia en il chantun Grischun dals 18 da matg 2003 (DG 548.300)

lescha davart la promoziun da giuvenils da la citad da Cuira dals 2 da december 2001 (361)

lescha chantunala davart ils uffants confidads dals 14 da favrer 2007 (DG 219.050)

ordinaziun davart la promoziun da giuvenils da la citad da Cuira dals 13 da settember 2001 (362)

Missiva da la regenza al cussegl grond

11.

Rapport davart la promoziun d'uffants e da giuvenils en il chantun Grischun

Cuira, ils 11 da favrer 2014

Stimà signur president dal cussegl grond

Stimadas dunnas e stimads signurs

En quai che suonda As suttamettain nus il rapport davart la promoziun d'uffants e da giuvenils en il chantun Grischun.

1. Introducziun

Incumbensa dal cussegl grond

Ils 19 d'avrigl 2011 ha il deputà Mathis Trepp inoltrà en il cussegl grond dal chantun Grischun ina incumbensa d'elavurar in rapport davart la politica chantunala d'uffants e da giuvenils. L'incumbensa è vegnida motivada cun il fatg ch'ils uffants e giuvenils² stoppian vegnir sustegnids oz auter che anc avant ina generaziun. En l'incumbensa è la regenza vegnida supplitgada da suttametter al cussegl grond in rapport che preschenta las finamiras ed ils princips sco er las incumbensas e las cumpetenzas da la politica d'uffants e da giuvenils. Plinavant duai ella preschentar las plazzas e las structuradas d'organisaziun e da coordinaziun ch'èn necessarias per realisar questa politica sco er la basa per finanziar las incumbensas chantunalas. Il rapport duai

² Tenor la cumissiun federala per la giuventetgna (CFG) valan sco uffants u giuvenils personas ch'èn en ina relaziun da dependenza socio-economica resp. ch'èn en scolaziun (CFG, 2000, p. 21). La confederaziun concretisescha questa circumscripziun en la nova lescha federala davart la promoziun da la lavur cun uffants e giuvenils ordaifer la scola (LPUG). La lescha sa drizza ad uffants e giuvenils da la vegliadetgna da scolina fin a la vegliadetgna da 25 onns. En vista a personas che han ina funcziun da direcziun, da cussegliaziun u d'assistenza en uffizi d'onur extenda la confederaziun la vegliadetgna fin al 30avel onn cumplè. En il rapport qua avant maun valan personas da 0 fin 25 onns sco uffants e giuvenils.

mussar las activitads ch'igl ha dà enfin ussa en il sector da la politica d'uffants e da giuvenils e render visiblas eventualas largias per pudair planisar il svilup da la politica d'uffants e da giuvenils e per pussibilitar ina lavur cun uffants e giuvenils ordaifer la scola ch'è orientada als basegns e che ha in effect preventiv (Trepp, 2011, p. 617-672).

En sia resposta ha la regenza dal chantun Grischun (2011, p. 192) explitgà che la politica d'uffants e da giuvenils saja ina tipica politica interdisciplinara che cumpiglia fitg blers champs politics. Blers secturs che tutgian tar la tematica da la politica d'uffants e da giuvenils sajan gia reglads sin il stgalim da la lescha (p.ex. protecziun d'uffants e da giuvenils, furmaziun). Sper quests secturs ch'èn reglads cleramain en leschas saja la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola sa sviluppada ils ultims onns sco sector autonom da la politica d'uffants e da giuvenils. Perquai è la regenza sa declarada pronta da preschentar en in rapport curt e concis en spezial las finamiras, las incumbensas e las cumpetenzas en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola en il chantun Grischun. En sia resposta menziunescha la regenza plinavant che – tenor ses avis – portian las vischnancas la responsabladad principala per la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola. Quant enavant ch'il chantun stoppia ademplir incumbensas da cussegliaziun e da coordinaziun en connex cun disposiziuns federalas, possia medemamain vegnir preschentà en il rapport. La regenza è plinavant sa declarada pronta da sustegnair sistematicamain projects per la promoziun d'uffants e da giuvenils cun meds d'utilitad publica.

Ils 3 da settember 2011 ha il cussegl grond acceptà l'incumbensa cun 97 cunter 0 vuschs en il senn da la resposta en scrit da la regenza.

Problematica e structura

Partind da l'incumbensa acceptada en il senn da la regenza sa concentrescha il rapport qua avant maun – suenter ina cunfinaziun correspudenta – sin secturs parzials da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola. Cumpareglià cun las incumbensas dal chantun ch'èn regladas fitg detagliadamain sin il stgalim da la lescha per ils secturs da la scola e da la furmaziun professiunala, è quai in sector specific che sa referescha oravant tut a purschidas da temp liber. Quest rapport ha la finamira da mussar la concepziun actuala da la promoziun d'uffants e da giuvenils sin plaun chantunal e sche pussaivel sin plaun communal.

La suandanta illustraziun dat ina survista da la politica d'uffants e da giuvenils e mussa las bleras differentas purschidas en il sectur da la promoziun d'uffants e da giuvenils. Singulas parts da la grafica vegnan decleradas pli exactamain en il text.

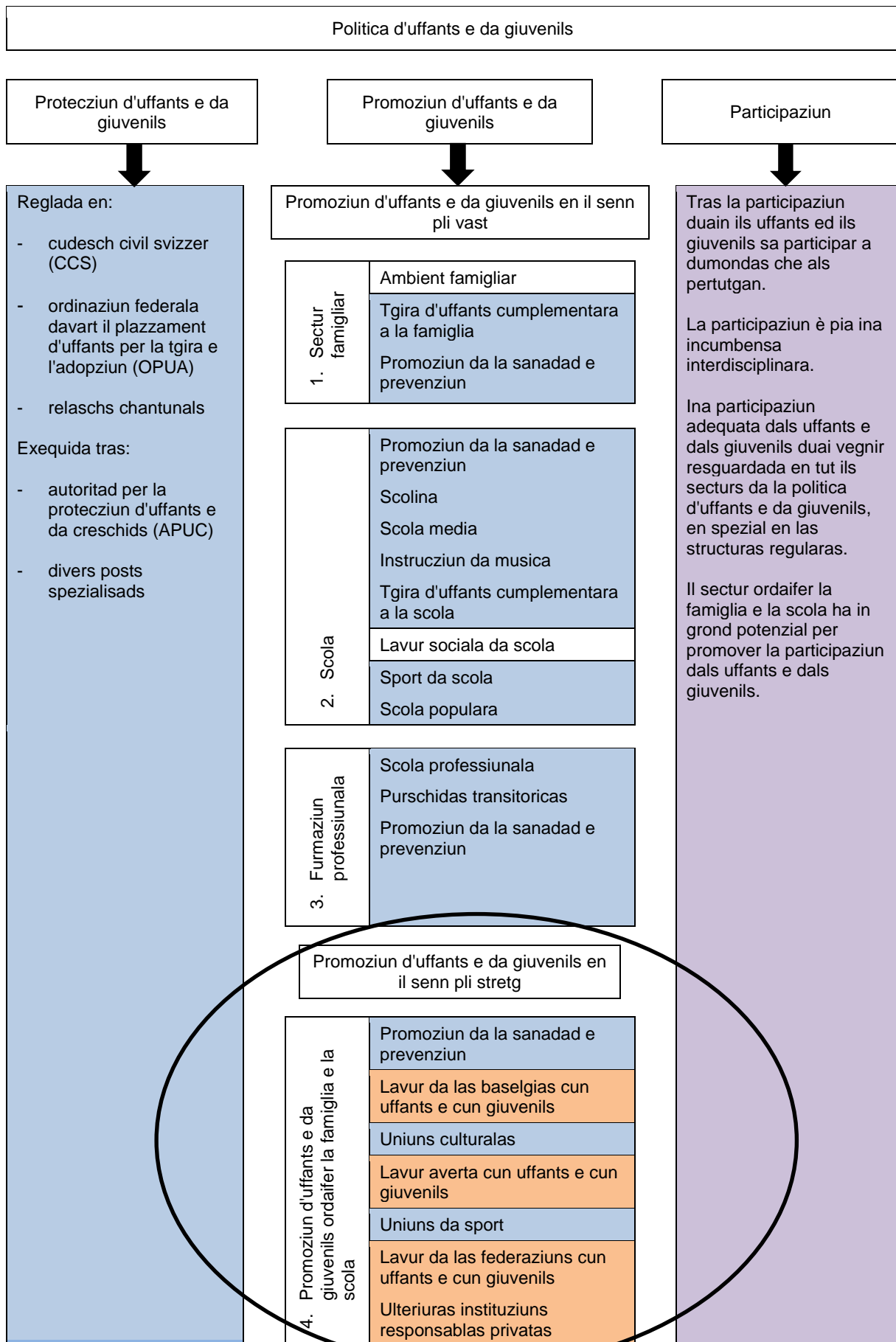
Decleraziuns tar la grafica

Las differentas colurs da la grafica han la suandanta significaziun:

Blau: Secturs da la politica d'uffants e da giuvenils cun regulaziuns giuridicas cumplessivas.

Oransch: Secturs parzials da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la famiglia e la scola.

Lila: La participaziun dals uffants e dals giuvenils ha lieu tant en il rom da la protecziun d'uffants e da giuvenils sco er da la promoziun d'uffants e da giuvenils. En il rapport qua avant maun vegn contemplada mo quella part da la participaziun che ha lieu entaifer la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la famiglia e la scola.

Illustraziun 1: Survista da la politica d'uffants e da giuvenils (preschentaziun: USo, 2013)

2. Definiziuns, noziuns, situaziun da partenza e cunfinaziun

La politica d'uffants e da giuvenils cumpiglia la protecziun d'uffants e da giuvenils, la promoziun d'uffants e da giuvenils e la participaziun. La protecziun d'uffants e da giuvenils sco er secturs parzials essenzials da la promoziun d'uffants e da giuvenils (p.ex. scola e furmaziun professiunala) e da la participaziun ch'existan gia daditg, èn reglads en moda giuridica cumplessiva sin differents plauns ed han las structuradas d'elavuraziun necessarias. Il rapport qua avant maun sa concentrescha perquai principalmain sin il sector parzial da la promoziun d'uffants e da giuvenils che ha lieu voluntarmain durant il temp liber dals uffants e dals giuvenils ordaifer las structuradas famigliaras ed ordaifer la scola e la furmaziun professiunala. Quest sector cumpiglia cunzunt la lavur averta e la lavur da las baselgias e da las federaziuns cun uffants e cun giuvenils sco er la purschida da temp liber d'ulteriuras instituziuns responsablas privatas. Plinavant vegn tractada la participaziun dals uffants e dals giuvenils en quest sector da promoziun spezial. Oravant tut il sport e la cultura han ina gronda impurtanza areguard la promoziun d'uffants e da giuvenils. Quests dus champs na vegnan dentant betg pli tractads en il rapport qua avant maun, perquai ch'els èn gia reglads en moda cumplessiva.

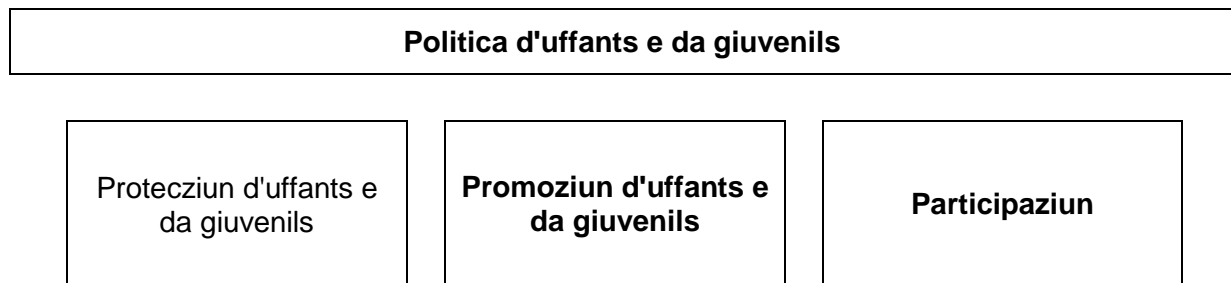
2.1 Politica d'uffants e da giuvenils

En lur vita da mintga di vegnan ils uffants e giuvenils en contact cun blers secturs politics che na pertutgan betg exclusivamain lur gruppa da vegliadetgna, per exempel cun la politica da famiglia, la politica da furmaziun, la politica da sanadad, la politica sociala, la politica dal martgà da lavur, la politica da la planisaziun dal territori, la politica d'integraziun, la politica d'egualitad ed il dretg penal. La politica d'uffants e da giuvenils è pia ina tipica politica interdisciplinara. Perquai ston ils basegns dals uffants e dals giuvenils vegnir resguardads en tut ils secturs politics che als pertutgan (cussegl federal, 2010, p. 6808-6809).

En in senn cumplessiv ha la politica d'uffants e da giuvenils las finamiras: proteger ils uffants ed ils giuvenils d'influenzas che pudessan periclitare il svilup da lur personalitad, accompagnar ils uffants ed ils giuvenils sin lur via da vegnir creschids, promover la forza innovativa, l'autonomia e la participaziun dals giuvenils sco er

renconuscher ils giuvenils sco individis cun in'atgna personalitad (tenor P. Couchepin, pled, 2 da settember 2008).

Sin basa da quai ha il cussegl federal (2008, p. 21) dividì la politica d'uffants e da giuvenils en ils secturs *protecziun d'uffants e da giuvenils, promoziun d'uffants e da giuvenils e participaziun dals uffants e dals giuvenils*. Entant che la politica e la legislaziun han – en il sector da la protecziun d'uffants e da giuvenils – la finamira da proteger ils uffants ed ils giuvenils d'influenzas nuschaivlas e d'als gidar en situaziuns d'urgenza e da periclitaziun, sustegnan la promoziun d'uffants e da giuvenils e la participaziun en spezial il svilup dals uffants e dals giuvenils (cussegl federal, 2010, p. 6808-6809).

Illustraziun 2: Politica d'uffants e da giuvenils (preschentaziun: USo, 2013)

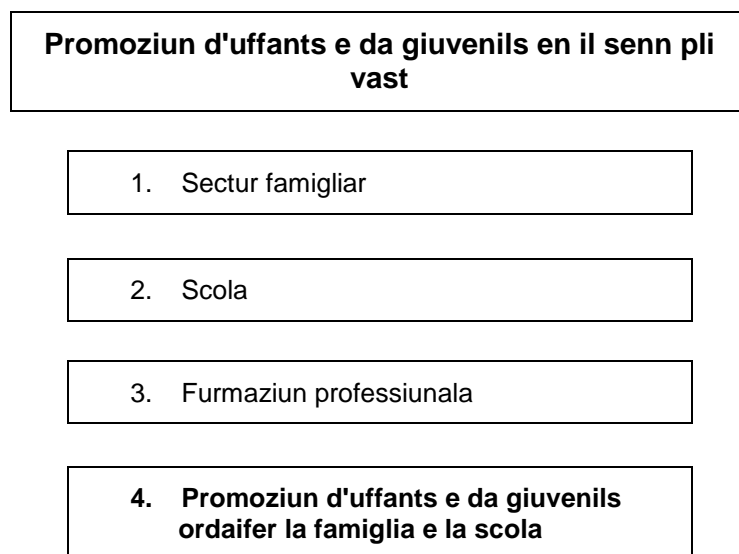
La protecziun d'uffants e da giuvenils è reglada tant en decrets federals sco er en decrets chantunals (cf. p.ex. cudesch civil svizzer [CCS], cudesch penal svizzer [CP], lescha introductiva chantunala tar il cudesch civil svizzer, lescha chantunala davart ils uffants confidads). Il chantun Grischun ademplescha incumbensas voluminusas en quest sector, ed el dispona da las structuradas d'elavuraziun necessarias (p.ex. autoritad per la protecziun d'uffants e da creschids [APUC], servetschs socials, post spezialisà per la protecziun da l'uffant dal Grischun, cumissiun per la protecziun da l'uffant e per l'agid a la giuventetgna). Sin fundament da questa differenziaziun e sin basa dal punct central da l'incumbensa dal cussegl grond tracta il rapport qua avant maun – suenter ina cunfinaziun correspondentada – la promoziun d'uffants e da giuvenils en il senn pli stretg sco er la participaziun en quest sector da promoziun spezial.

2.1.1 Promoziun d'uffants e da giuvenils en il senn pli vast

La conferenza da las incumbensadas e dals incumbensads chantunals per l'uffanza e la giuventetgna (CCUG) è ina conferenza spezialisada ch'è attribuida al champ da competenza da la conferenza da las directuras e dals directurs chantunals dals affars

socials (CDAS). La CCUG (2008, p. 5) definescha la promoziun d'uffants e da giuvenils sco suonda: "La promoziun d'uffants e da giuvenils stgaffescha cundiziuns generalas, per ch'ils uffants ed ils giuvenils possian sa sviluppar a persunas autonomas cun atgna responsabladad, ed ella sustegna l'integraziun sociala, culturala e politica dals uffants e dals giuvenils."

La promoziun d'uffants e da giuvenils als gida a concepì lur vita persunala e sociala cun responsabladad, en moda autonoma e conform a lur vegliadetgna. Plinavant emprendan ils uffants ed ils giuvenils da vegnir a frida cun situaziuns difficilas resp. da prevegnir a difficultads (cussegl federal, 2008, p. 4-5, 21; cussegl federal, 2010, p. 6809-6810; Frossard, 2003, p. 4-5, 21). Ord vista actuala ha la promoziun d'uffants e da giuvenils lieu en ils suandants secturs: sector famigliar, scola, furmaziun professiunala sco er promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la famiglia e la scola (p.ex. uniuns da sport e da cultura, federaziuns d'uffants e da giuvenils).

Illustraziun 3: Promoziun d'uffants e da giuvenils en il senn pli vast (preschentaziun: USo, 2013)

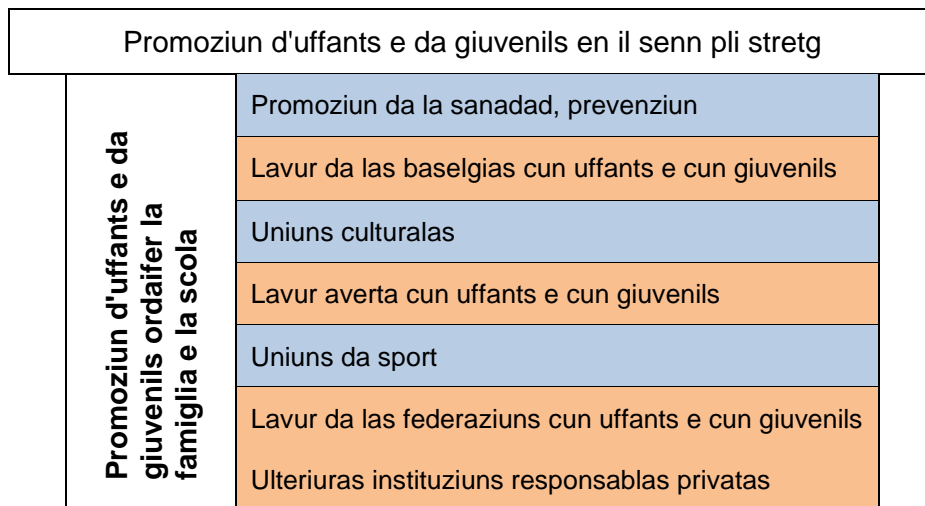
2.1.2 Promoziun d'uffants e da giuvenils en il senn pli stretg

"Auter che la promoziun d'uffants e da giuvenils en il senn pli vast, che pertutga er il sector da la famiglia e da la scola, cumpiglia la promoziun d'uffants e da giuvenils en il senn pli stretg tut las furmas dal sustegn da purschidas, da servetschs, d'instituziuns e da purtaders da la lavur cun uffants e cun giuvenils ordaifer la scola (sin plaun naziunal, chantunal e communal) cun las finamiras numnadas qua survart" (cussegl federal, 2008, p. 21).

La noziun "promoziun d'uffants e da giuvenils en il senn pli stretg" (er numnada "promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola" u "promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la famiglia e la scola") cumpiglia tut las purschidas ed activitads che capitan – tant areguard il lieu sco er areguard il temp – ordaifer la furmaziun da scola e prescolara ed ordaifer la famiglia. Las purschidas d'assistenza d'uffants ordaifer la famiglia che vegnan ordinadas da las autoritads u tratgas a niz voluntarmain (p.ex. canortas da scolars, canortas d'uffants pitschens, chasas da dimora e.u.v.) n'èn betg cumpigliadas da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola (cussegl federal, 2010, p. 6838).

Ina caratteristica da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola è quella ch'ella vegn organisada da, per u cun uffants e giuvenils e ch'ella s'orientescha tenor ils basegns da las participantas e dals participants. Plinavant sa basa ella sin il princip da la voluntariadad, e quai tant areguard la purschida sco er areguard il diever. Ils uffants ed ils giuvenils n'èn betg obligads da far diever da questas purschidas (cussegl federal, 2010, p. 6809-6810, 6838; jugend.gr, senza data, p. 1-2; CCUG, 2000, p. 2-3). Cuntrari a la furmaziun formala – che ha lieu en las instituziuns dal sistem da furmaziun, ch'è structurada cleramain, ch'è organisada en moda ierarchica e ch'è per il solit obligatorica – metta la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola l'accent en spezial sin experientschas informelas d'emprender. La furmaziun informala succeda nunplanisadamain, nunvulidamain e casualmain. I sa tracta da process d'autofurmaziun che han lieu en l'ambient social ed en il mintgadi dals uffants e dals giuvenils. Quest ambient social sa preschenta en moda fitg differenta en relaziuns ruralas ed en relaziuns urbanas (Bundesjugendkuratorium, 2001, p. 5; Bundesministerium für Bildung und Forschung, 2004, p. 29-33; federaziun svizra da las uniuns da giuventetgna [FSUG], 2012, p. 4).

Las purschidas en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la famiglia e la scola èn multifaras. Ellas vegnan preschentadas en la suandanta illustraziun.

Illustraziun 4: Promoziun d'uffants e da giuvenils en il senn pli stretg (preschentaziun: USo, 2013)

2.1.3 Participaziun

Il process da la participaziun d'uffants e da giuvenils cumpiglia lur cogestiun, lur cundecisiun e lur cooperaziun. La finamira da la participaziun è quella da cuntanscher in effect positiv sin la chapientscha da la democrazia, la prontezza da sa participar a lunga vista sco er l'interess e l'engaschi sociopolitic dals uffants e dals giuvenils (tenor cumissiun federala per la giuventetgna [CFG], 2001, p. 8).

Tenor la cumissiun federala per la giuventetgna (CFG) (2001, p. 8) tutgan tut las dumondas da la concepziun da la vita publica tar la participaziun d'uffants e da giuvenils. Questa constataziun tematisescha – sco numnà qua survart – en spezial l'aspect interdisciplinar da la politica d'uffants e da giuvenils. Consequentamain duessan ils uffants ed ils giuvenils pudair sa participar a la discussiun per exempel en dumondas che pertutgan la politica communal (p.ex. planisaziun dal territori). Tenor l'idea da la CFG duess la participaziun plinavant esser pussaivla tar tut ils aspects da la politica d'uffants e da giuvenils. Tar ina participaziun cumplessiva dals uffants e dals giuvenils tutga pia er la participaziun en il rom da la protecziun d'uffants e da giuvenils (p.ex. dretg d'audiziun en proceduras giudizialas ed administrativas) e da la promoziun d'uffants e da giuvenils. En vista a la promoziun d'uffants e da giuvenils duess la participaziun dals uffants e dals giuvenils vegnir garantida en moda adequata tant en il rom da las structur regularas (p.ex. scola, furmaziun professiunala, sector famigliar) sco er en il sector ordaifer la famiglia e la scola (p.ex. uniuns da sport e da cultura, federaziuns d'uffants e da giuvenils, lavur averta cun uffants e cun giuvenils) (infoklick.ch jugend mit wirkung, senza data). Conform a ses punct central sa concentrescha il rapport qua avant maun sin la

participaziun che po avair lieu en il rom da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola.

2.2 Situaziun da partenza en il chantun Grischun e cunfinaziun

En il chantun Grischun profiteschan ils uffants ed ils giuvenils d'ina gronda purschida en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils. Questa purschida cumpiglia la promoziun d'uffants e da giuvenils en il rom da la tgira d'uffants complementara a la famiglia, da la scola populara (scolina e scola obligatorica), da la scola media e da la furmaziun professiunala. Ultra da la furmaziun e da las structuraz complementaras a la famiglia vegnan ils uffants ed ils giuvenils promovids en spezial tras purschidas da cultura e da sport. Plinavant vegnan fatgas stentas en il sector da la promoziun da la sanadad e da la prevenziun. Las basas giuridicas da quests secturs fixeschan er mintgamai la finanziaziun.

Sin basa da la lescha davart las scolas popularas dal chantun Grischun (lescha da scola) ch'è en vigur dapi il 1. d'avust e sin fundament d'ina revisiun da la constituziun federala vegnan realisadas diversas midadas en il sector da la tgira d'uffants complementara a la famiglia e da la promoziun da la cultura da giuvenils. Plinavant tracta il cussegl grond previsiblamain il zercladur 2014 la lescha davart la promoziun dal sport e dal moviment (lescha da promoziun dal sport).

- Tenor la lescha da scola èn las uras da bloc obligatorias. Plinavant ston las scolas porscher dapi l'avust 2013 ulteriuras structuraz dal di, sche quai vegn dumandà d'almain otg uffants ch'èn da tgirar. I vegn a sa mussar, tge influenza che quella midada ha per la purschida da la tgira d'uffants complementara a la famiglia, ch'exista gia daditg.
- Ils 30 da schaner 2014 è vegnida terminada la consultaziun tar la nova lescha chantunala da promoziun dal sport. La lescha fixescha las basas centralas da la promoziun dal sport dal chantun. Questa lescha è vegnida elavurada, perquai ch'il sport ed il moviment hajan ina gronda impurtanza en spezial per la sanadad da la populaziun (regenza dal chantun Grischun, 2013a). Cunquei che passa la mesadad dals uffants e dals giuvenils tranter 5 e 25 onns frequenta ina purschida da Juventetgna+sport (G+S) d'ina uniun u federaziun da sport grischuna, èn purschidas da sport fitg impurtantas er per ils uffants ed ils giuvenils.
- Ils 23 da settember 2012 han las votantas ed ils votants svizzers acceptà il nov artigel constituziunal davart la promoziun da la furmaziun musicala da la

giuventetgna. L'artitgel 67a da la constituziun federala da la confederaziun svizra (Cst.) fixescha che la confederaziun ed ils chantuns procurian per ina instrucziun da musica da qualidad en scola. Plinavant duain ils uffants ed ils giuvenils avair la pussaivladad da far musica durant lur temp liber. Uffants e giuvenils cun talents musicals duain vegnir promovids spezialmain. Tge consequenzas che quest nov artitgel constituziunal ha sin la purschida per ils uffants e per ils giuvenils en il chantun Grischun, n'è betg anc cler. Las basas legalas executivas sin plaun federal èn anc en elavuraziun.

Ina purschida che po medemamain vegnir attribuida a la promoziun d'uffants e da giuvenils en il rom da la scola è la lavur sociala da scola. Quella è chausa da las vischnancas. Las vischnancas èn libras d'establiir ina purschida correspudenta. Las suandantas vischnancas han ina purschida en il sector da la lavur sociala da scola: Cuira; Tavau; Domat; Favugn; Flem; Grüşch/Seewis; Igis/Landquart; Razén; San Murezzan, Puntraschigna e Samedan (cuminaivlamain) e Vaz (AvenirSocial Grischun, 2013).

Il post da stab per l'egualitad da las schanzas realisescha singuls projects che sensibiliseschan ils uffants ed ils giuvenils per il tema "gender", che promovon il respect envers l'autra schlattaina e che permettan da midar vart e da survegnir invista da professiuns tipicas da dunnas resp. d'umens.

En il chantun Grischun profiteschan ils uffants ed ils giuvenils pia d'ina gronda purschida da promoziun. Cunzunt en il rom da la promoziun dal sport, da la promoziun da la cultura sco er da la promoziun da la sanadad e da la prevenziun furnescha il chantun prestaziuns impurtantas a favur da la promoziun dals uffants e dals giuvenils.

L'illustraziun 5 mussa las differentas purschidas ch'èn regladas sin plaun chantunal per il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils e che na vegnan pli tard betg pli tractadas en il rapport. Preschentadas vegnan er las basas giuridicas surordinadas e la finanziaziun. Betg cuntegnidas n'èn purschidas ch'èn regladas mo sin plaun communal (sco en spezial la lavur sociala da scola u regulaziuns communalas per la promoziun dal sport, las qualas èn independentas da regulaziuns chantunalas). Areguard la promoziun dal sport e da la cultura stoi plinavant vegnir menziunà ch'igl èn resguardadas mo quellas summas che vegnan impundidas en il senn pli stretg

per ils uffants e per ils giuvenils. Summas che vegnan duvradas per la promoziun generala da purschidas da sport e da cultura (p.ex. sustegn d'uniuns da sport e da cultura, contribuziuns per urdains da sport) e che van per part er a favur dals uffants e dals giuvenils, n'èn betg resguardadas.

Ils secturs menziunads na vegnan dentant betg pli tractads en il rapport qua avant maun, perquai ch'els èn gia reglads en moda cumplexsiva. Il rapport metta l'accent sin in sector parzial da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola: la lavur averta e la lavur da las baselgias e da las federaziuns cun uffants e cun giuvenils sco er la purschida da temp liber d'ulteriuras instituziuns responsablas privatas. Plinavant vegn tractada la participaziun dals uffants e dals giuvenils en quest sector da promoziun spezial.

Sectur da promoziun	Cumpetenzza (chantun)	Basa giuridica	Finanzas (per l'onn 2012, en francs svizzers)	
Scola populara e scola speziala	Uffizi per la scola populara ed il sport (USS) (departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient [DECA])	Lescha davart las scolas popularas dal chantun Grischun	Chantun: Contribuziuns USS (senza custs administrativs USS da ca. 10 miu. fr.) Vischnancas/instituziuns responsablas per la scola: (quint sin basa da: dumber da scolars onn da scola 2012/2013: 18 605 custs nets per scolar: 10 000 fr.)	ca. 85 000 000 ca. 185 300 000
Furmaziun professiunala	Uffizi per la furmaziun professiunala (UCFP, DECA)	Lescha federala davart la furmaziun professiunala (LFPr), lescha chantunala davart la furmaziun professiunala e davart purschidas da furmaziun cuntinuanta (LFurm)	Chantun e confederaziun: Contribuziuns nettas UCFP (senza custs administrativs UCFP da ca. 8,5 miu. fr. e senza contribuziuns federalas e communalas) Confederaziun: contribuziun pauschala Contribuziuns da la finanziaziun speziala "sport" per il post directiv per il sport da prestaziun Vischnancas: contribuziuns communalas (senza contribuziuns da las instituziuns responsablas)	ca. 13 300 000 ca. 14 200 000 93 000 > ca. 25 500 000
Scola media	Uffizi per la furmaziun media-superiura	Lescha davart las scolas medias en il chantun Grischun (lescha davart las scolas medias)	Chantun: gestiun da la scola chantunala sco er contribuziuns a scolas medias privatas (quint sin basa da: dumber da scolars grischuns onn da scola 2011/2012: 2 646 custs per scolar: 22 337 fr.)	ca. 59 100 000
Tgira d'uffants complementara a la famiglia	Uffizi dal servetsch social (departament d'economia publica e fatgs socials dal Grischun [DES])	Lescha davart la promoziun da la tgira d'uffants complementara a la famiglia en il chantun Grischun	Chantun: contribuziun Vischnancas (contribuziun minimala en la medema dimensiun sco la contribuziun chantunala):	ca. 2 100 000 > ca. 2 100 000
Promoziun dal sport	Uffizi per la scola populara ed il sport (DECA)	Lescha federala davart la promoziun dal sport e da l'activitad fisica (LPSpo) sco er las ordinaziuns e las disposiziuns executivas chantunalas correspudentas	Chantun: Contribuziuns USS (senza custs administrativs USS da ca. 1,4 miu. fr.) Contribuziuns da la finanziaziun speziala "sport" per la promoziun d'uffants e da giuvenils Contribuziuns federalas G+S (pajadas directamain a las uniuns) Vischnancas	44 000 ca. 490 000 1 586 000 betg enconuscent
Promoziun da la cultura	Uffizi da cultura (DECA)	Lescha chantunala per promover la cultura (LPC)	Chantun: Contribuziuns da la finanziaziun speziala "lottaria naziunala" per la promoziun da la cultura da giuvenils Vischnancas	267 000 betg enconuscent

Promoziun da la sanadad e prevenziun	Uffizi da sanadad (departament da giustia, segirezza e sanadad [DGSS])	Lescha davart ils fatgs da sanadad dal chantun Grischun (lescha da sanadad)	Chantun: Program grischun d'alcohol (permess 2013-2016) Program d'acziun "Pais saun" (2012-2015)	ca. 170 000 ca. 490 000
---	--	---	--	----------------------------

Illustraziun 5: Expensas principalas en il sectur da la promoziun d'uffants e da giuvenils en il chantun Grischun (datas: DECA; DGSS; USo / preschentaziun: USo)

3. Basas juridicas da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola e da la participaziun

La Svizra ha ratifitgà l'onn 1997 la convenziun dals dretgs da l'uffant da las Naziuns Unidas.

La costituziun federala conceda a la confederaziun ina cumpetenzza parallela, subsidiara e voluntara en il sectur da la promoziun d'uffants e da giuvenils. Quai vul dir: la confederaziun po sustegnair ils chantuns en lur stentas a favur da la promoziun d'uffants e da giuvenils u po prender atgnas mesiras en secturs, nua ch'ils chantuns n'èn betg activs. La confederaziun ha deliberà ina lescha davart la promoziun da la lavur cun uffants e giuvenils ordaifer la scola (LPUG) ch'è entrada en vigur il 1. da schaner 2013. Questa lescha permetta a la confederaziun da sustegnair ils chantuns tar l'installaziun u tar l'extensiun da sia politica d'uffants e da giuvenils e da promover il barat interchantunal.

L'artigel 91 da la costituziun dal chantun Grischun (CC) fixescha ch'il chantun e las vischnancas promovian l'organisaziun raschunaivla dal temp liber, la lavur cun giuvenils ed il sport.

Sin fundament da quests princips costituziunals da l'atgna responsablidad e da la subsidiaridad sco er sin basa dal fatg che la lavur cun uffants e cun giuvenils ordaifer la scola, ma er la cooperaziun dals uffants e dals giuvenils han lieu en emprima lingua en lur ambient social direct, pon d'ina vart las persunas cun la pussanza dals geniturs e da l'autra vart las vischnancas giuditgar il meglier, tge mesiras ch'èn raschunaivlas ed adequatas. Da resguardar è che las purschidas da las vischnancas sa basan sin la voluntariadad. Sch'ellas èn da l'avis che la purschida da temp liber da las instituziuns responsablas privatas na bastia betg, ston ellas decider tge mesiras ch'ellas vulan prender.

3.1 Basa juridica internaziunala: convenziun dals dretgs da l'uffant

La convenziun davart ils dretgs da l'uffant da las Naziuns Unidas (convenziun dals dretgs da l'uffant) è vegnida ratifitgada da la Svizra ils 24 da favrer 1997. Ils 26 da mars 1997 è ella entrada en vigur. En vista a la politica da promoziun d'uffants e da giuvenils ed a la participaziun èn relevants cunzunt ils artigels 3, 12 ss. e 31 da la convenziun dals dretgs da l'uffant.

Tenor l'artitgel 3 sto il bainstar dals uffants e dals giuvenils vegnir integrà automaticamain en mintga procedura da decisiun, sche quella concerna ils uffants ed ils giuvenils. Il bainstar dals uffants e dals giuvenils sto vegnir resguardà independentamain dal fatg, sche la decisiun vegn prendida da dretgiras, d'autoritads administrativas, d'organs legislativs ubain d'instituziuns publicas u privatas da l'assistenza sociala.

En ina direcziun sumeglianta va l'artitgel 12 che fixescha ch'ils uffants ed ils giuvenils han il dretg da furmar in'atgna opiniun e d'exprimer libramain questa opiniun sco er il dretg che questa opiniun vegnia resguardada. L'artitgel tematisescha il dretg dals uffants da participaziun e da cogestiun en tut ils secturs che als pertutgan. L'artitgel na tracta pia betg mo il dretg da pudair s'exprimer en proceduras giudizialas ed administrativas ch'è francà explicitamain en l'alineia 2. Il dretg da participaziun sa referescha per exempel er a chaussas da scola u ad affars politics, uschenavant che quels pertutgan ils uffants ed ils giuvenils (CFG, 2000, p. 14). En vista a la participaziun dals uffants e dals giuvenils èn plinavant relevants ils artitgels 13, 14, 15 e 17. Quests artitgels reglan la libertad d'exprimer l'atgna opiniun, la libertad da patratg, la libertad da conscienza e libertad da religiun sco er la libertad d'associaziun e da reuniun dals uffants e dals giuvenils ed obligheschan ils stadis participants da permetter als uffants ed als giuvenils l'access ad infurmaziuns nazionalas ed internazionalas.

L'artitgel 31 alineia 1 renconuscha il dretg dals uffants e dals giuvenils da calma e da temp liber, da pudair sa deditgar al gieu ed ad ina recreaziun activa che correspunda a lur vegliadetgna sco er da sa participar a la vita culturala ed artistica. Quest dretg vegn concretisà en l'artitgel 31 alineia 2 da la convenziun dals dretgs da l'uffant, tenor il qual ils stadis participants duain promover "la disponibilitad da pussaivladads adattadas ed egualas per l'activitad culturala ed artistica sco er per la recreaziun activa e per las activitads da temp liber". L'artitgel 31 alineas 1 e 2 ha la finamira da proteger en moda cumplexsiva la recreaziun ed il temp liber (Hausamman & Kälin, 1991, p. 74).

La convenziun dals dretgs da l'uffant cuntegna intginas disposiziuns ch'èn directamain applitgablhas. Las dretgiras e l'administraziun pon per exempel applitgar directamain il dretg dals uffants e dals giuvenils da pudair s'exprimer en proceduras giudizialas ed administrativas (artitgel 12 alineia 2), il scumond da discriminaziun (artitgel 2) sco er il scumond da tortura (artitgel 37). La gronda part da las

disposiziuns èn dentant da caracter programmatic. Per cuntanscher lur effect ston las disposiziuns programmaticas l'emprim vegnir realisadas da l'istanza legislativa naziunala, chantunala u communal. La convenziun dals dretgs da l'uffant oblighescha tant las autoritads legislativas sco er executivas d'observar ils princips da la convenziun en il rom da lur activitad (cussegl federal, 2008, p. 14; Riemer-Kafka, 2011, p. 22-33; Wyttenbach, 2008, p. 53-54).

3.2 Basas giuridicas naziunalas

3.2.1 Constituziun federala

Ils artitgels 11, 41 e 67 da la constituziun federala (Cst.) cuntengnan disposiziuns davart la promoziun d'uffants e da giuvenils. L'artitgel 11 alinea 1 Cst. designescha la protecziun e la promoziun dals uffants e dals giuvenils sco champs d'incumbensa da la politica d'uffants e da giuvenils. Tenor l'artitgel 41 alinea 1 litera g Cst. ston la confederaziun ed ils chantuns procurar ch'ils uffants ed ils giuvenils vegnian promovids en lur svilup a persunas independentas e socialmain responsablas e vegnian sustegnids en lur integraziun sociala, culturala e politica. Els adempleschan questa incumbensa en cumplettaziun da l'iniziativa privata e da la responsabladad persunala. L'artitgel 67 alinea 1 Cst. fixescha plinavant che la confederaziun ed ils chantuns stoppian – tar l'adempliment da lur incumbensas – tegnair quint dals basegns da promoziun e da protecziun dals uffants e dals giuvenils en il senn d'ina incumbensa interdisciplinara. En quest connex ston els observar la repartiziun da las cumpetenzas tenor la constituziun federala. L'artitgel 11 alinea 1 Cst., l'artitgel 41 alinea 1 litera g Cst. e l'artitgel 67 alinea 1 Cst. èn da caracter programmatic. Els accentueschan l'aspect cumplessiv da la politica d'uffants e da giuvenils ed obligheschan tant la confederaziun sco er ils chantuns da proteger spezialmain e da promover ils uffants ed ils giuvenils exequind lur cumpetenzas (cussegl federal, 2008, p. 14-15).

L'artitgel 67 alinea 2 Cst. dat a la confederaziun la pussaivladad da sustegnair la lavur cun uffants e cun giuvenils ordaifer la scola en cumplettaziun da las mesiras chantunalas. Questa disposiziun conceda a la confederaziun ina cumpetenza parallela, subsidiara e voluntara en il sector da la lavur cun uffants e cun giuvenils ordaifer la scola. Sin basa da quai po la confederaziun per exempel sustegnair finansialmain ils chantuns tar l'installaziun da structuradas per la promoziun d'uffants e da giuvenils u po prender atgnas mesiras en secturs, nua ch'ils chantuns n'èn betg

activs. La confederaziun na po dentant far naginas prescripziuns als chantuns e na po betg obligar els da vegnir activs (cussegl federal, 2008, p. 3-4, 15-16; cussegl federal, 2010, p. 6861; Riemer-Kafka, 2011, p. 35-37, 46-47, 49; Wyttenbach, 2008, p. 58).

Actualmain è pendent en il cussegl naziunal ina iniziativa parlamentara da la cussegliera naziunala Viola Amherd. L'iniziativa è vegnida inoltrada il mars 2007 e pretenda da cumpletar l'artitgel 67 Cst. Questa cumplettaziun permettes a la confederaziun d'intervegnir en moda coordinanta en la promoziun ed en la protecziun d'uffants e da giuvenils. Uschia pudess la confederaziun fixar standards minimals, nua ch'ella fiss da l'avis che quai saja necessari. La majoriad dals chantuns, e tranter quels er il Grischun, refusan la nova disposiziun costituziunala pretendida, perquai che la repartiziun federalistica da las incumbensas è sa cumprovada e perquai che las mesiras da realisaziun sco er lur consequenzas persunalas e finanzialas per ils chantuns e per las vischnancas n'èn betg cleris (cumissiun per scienza, educaziun e cultura dal cussegl naziunal, 2013; regenza dal chantun Grischun, 2013). Er il cussegl federal refusa la basa costituziunala pretendida. El renda attent ch'el haja prendì ils ultims onns pliras mesiras per sustegnair ils chantuns en il sector da la politica d'uffants e da giuvenils, tranter auter cun crear in nova lescha federala davart la promoziun da la lavur cun uffants e giuvenils ordaifer la scola. La realisaziun da questas mesiras da sustegn n'è betg anc terminada, uschia ch'i mancan er anc las evaluaziuns respectivas. Per exempel èsi previs d'evaluar ils onns 2017/2018 las mesiras en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils. Perquai na poi betg anc vegnir giuditgà, sch'igl exista in ulteriur basegn d'agir en il sector da la politica d'uffants e da giuvenils (cussegl federal, 2013, p. 4-5).

3.2.2 Lescha federala

La nova lescha federala davart la promoziun da la lavur cun uffants e giuvenils ordaifer la scola, ch'è vegnida relaschada sin basa da l'artitgel 67 alinea 2 Cst., è entrada en vigur il 1. da schaner 2013. Ella remplazza la lescha federala davart la promoziun da la lavur cun giuvenils ordaifer la scola dals 6 d'october 1989 ch'è stada en vigur dapi il 1. da schaner 1991. La nova lescha è il resultat d'ina moziun dal cussegl naziunal Claude Janiak dals 27 da settember 2000. La moziun pretendeva da crear ina lescha federala generala che coordinescha la politica d'uffants e da giuvenils en Svizra e che incumbensescha ils chantuns da realisar ina politica d'uffants e da giuvenils complessiva. Il cussegl federal è sa declerà pront suttametter

la lescha federala davart la promoziun da la lavur cun giuvenils ordaifer la scola ad ina revisiun. Per mussar ch'ina revisiun saja necessaria, èn vegnids fatgs valair differents motivs. Il motiv il pli impurtant è sta quel che la veglia lescha federala sa concentrava sin la lavur da las federaziuns da giuvenils e na cumpigliava betg la lavur averta cun uffants e cun giuvenils. La lescha na tegneva betg pli quint dal svilup da la societad e – sco effect da tal – da la lavur averta cun uffants e cun giuvenils ch'era daventada pli e pli impurtanta. Il cussegl federal n'è dentant betg stà pront da relaschar ina lescha federala generala. El ha accentuà ch'el n'haja betg las competenzas costituzionalas correspudentas. Plinavant è il cussegl federal stà da l'opiniun ch'ils chantuns e las vischnancas sajan adattads meglier per crear, realisar ed exequir leschas e mesiras per la promoziun dals uffants e dals giuvenils. Da quest avis è er stada la CCUG. Tenor quests dus gremis èn las vischnancas il spazi da viver direct dals uffants e dals giuvenils. Uschia sa mussian ils basegns ed ils problems dals uffants e dals giuvenils il meglier sin plaun communal, e la participaziun saja la pli directa (cussegl federal, 2008, p. 1-11; cussegl federal, 2010, p. 6817-6818, 6823-6824, 6861; CCUG, 2000, p. 5).

La nova lescha federala davart la promoziun da la lavur cun uffants e giuvenils ordaifer la scola n'oblighescha pia betg ils chantuns e las vischnancas da relaschar leschas u da prender mesiras en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils. Il cussegl federal è dentant conscient ch'i dat fitg grondas differenzas tranter ils chantuns areguard la concepziun da la politica d'uffants e da giuvenils. Cun la nova basa legala vul la confederaziun sustegnair ils chantuns en lur stentas da cuntanscher standards minimals e da promover il barat interchantunal en quest sector politic (cussegl federal, 2008, p. 1-11; cussegl federal, 2010, p. 6817-6818, 6823-6824, 6861; CCUG, 2000, p. 5).

3.2.3 Consequenzas da la nova basa legala per ils chantuns

Per programs chantunals en il sector da la creaziun e da l'ulteriur svilup da la politica d'uffants e da giuvenils po mintga chantun dumandar ina finanziaziun da partenza da la confederaziun. Quests programs chantunals duain metter la paisa sin la promoziun d'uffants e da giuvenils e sin la participaziun (cussegl federal, 2010, p. 6823-6824, 6830).

Plinavant po la confederaziun conceder als chantuns ed a las vischnancas agids finansials supplementars per projects cun caracter da model da durada limitada e per projects da participaziun. In project vegn renconuschì sco project da model, sch'el ha

ina impurtanza naziunala e sch'el gida a sviluppar vinavant la lavur cun uffants e cun giuvenils ordaifer la scola. La participaziun dals uffants e dals giuvenils vegn rinforzada cun sustegnair projects che vegnan iniziads, planisads e realisads per gronda part d'uffants e da giuvenils. Sch'ina vischnanca dumonda in agid finanziel per in project da model u per in project da participaziun, dastga la confederaziun pajar la contribuziun en cunvegrientscha cun il chantun (cussegl federal, 2010, p. 6830-6831, 6844; 6846, 6853-6859).

Ils chantuns e las vischnancas profitan da la nova lescha federala en quel senn, ch'els sezs pon dumandar in agid finanziel per crear e per sviluppar vinavant lur politica d'uffants e da giuvenils, lur projects da model e lur projects da participaziun. Sch'ils chantuns e las vischnancas fan diever da quest agid, resultan per els grevazzas finanzialas supplementaras, perquai ch'ils agids finansials cuvran maximalmain 50 pertschient da lur expensas. Quest punct ha la regenza dal chantun Grischun crititgà en il rom da la procedura da consultaziun. Tenor ella stoppia la quota da finanziaziun da la confederaziun esser bler pli auta che 50 pertschient. Motivà ha ella questa pretensiun cun il fatg ch'i saja dubitaivel, sch'ils chantuns hajan avunda meds finansials per gidar a financiar ils projects. Plinavant èsi pussaivel ch'i vegnan creadas structuradas cun agid da la finanziaziun da partenza, las qualas il chantun sto financiar vinavant sulet, cur che l'agid finanziel federal è terminà. Tras la nova lescha èn er sa midadas las disposiziuns davart il sustegn finanziel da las instituziun responsabla privatas. Il dumber da gruppas che han il dretg da survegnir daners federals è vegnì extendì. Sin basa da las novas disposiziuns èsi dentant pussaivel che singuls acturs privats survegnan in sustegn finanziel pli pitschen u in summa naging agid finanziel. Uschia poi esser che questas organisaziuns privatas sa drizzan pli savens als chantuns ed a las vischnancas (uffizi federal d'assicuranzas socialas [UFAS], 2010, p. 5-6, 24; cussegl federal, 2010, p. 6830-6831, 6853-6859). L'onn 2013 ha la confederaziun gì a disposiziun 10,3 milliuns francs per la promoziun dals uffants e dals giuvenils. Per la finanziaziun da partenza per programs chantunals en il sector da la creaziun e da l'ulteriur svilup da la politica d'uffants e da giuvenils stattan a disposiziun per ils onns 2013 fin 2022 anc ina giada totalmain 12,4 milliuns francs (cussegl federal, 2013, p. 3).

3.2.4 Congedi per giuvenils

In'ulteriura disposiziun legala impurtanta en vista a la promoziun d'uffants e da giuvenils è l'artitgel 329e da la lescha federala davart la cumplettaziun dal Cudesch

civil svizzer (tschintgavla part: dretg d'obligaziuns) (DO). A dunnas giuvas ed ad umens giuvas che n'han betg anc cumplenì 30 onns pussibilitescha quest artitgel da retrair mintga onn in congedi nunpajà per giuvenils da maximalmain 5 dis da lavur per las suandantas activitads: scolaziuns e furmaziuns supplementaras, cussegliaziuns u activitads da direcziun e d'assistenza en il rom da la lavur en uffizi d'onur cun uffants e cun giuvenils ordaifer la scola. Questa regulaziun vala per las emploiadas ed ils emploiads d'interpresas privatas. Per las emploiadas ed ils emploiads da la confederaziun, dals chantuns u da las vischnancas valan autras disposiziuns legalas (cf. www.jugendurlaub.ch). Per las emploiadas ed ils emploiads dal chantun Grischun è decisiv l'artitgel 56 da l'ordinaziun dal personal (OP). Tenor questa disposiziun vegnan concedids maximalmain 5 dis per la scolaziun da manadra u da manader da G+S, da las tiraduras e dals tiradurs giuvas sco er d'autras organisaziuns da giuvenils. Per activitads da cader en questas organisaziuns conceda il chantun Grischun in congedi pajà en la dimensiun da la mesadad dal temp da lavur che croda ora, per mintga curs dentant maximalmain 2,5 dis.

3.3 Principis da la repartiziun da las incumbensas

L'artitgel 5a Cst. fixescha il princip da subsidiaridad dal dretg federal. Tenor quest princip vegnan las incumbensas statalas attribuidas a quel plaun statal che po ademplir las incumbensas il meglier. Il princip da subsidiaridad sa referescha a la relaziun tranter la confederaziun, ils chantuns e las vischnancas (cussegl federal, 2001, p. 2457-2458; Bundi Caldelari, 2006, p. 3). Plinavant fixescha l'artitgel 77 da la constituziun dal chantun Grischun ch'il chantun adempleschia las incumbensas statalas en moda decentrala, sche per exempel il gener da l'incumbensa, il diever economic dals meds finansials u l'adempliment efficaci da las incumbensas permettian quai. En moda decentrala pon las incumbensas vegnir ademplidas, sche quellas vegnan repartidas sin differents plauns statals (p.ex. vischnancas, regiuns) (Bundi Caldelari, 2006a, p. 2-3). Ina tala repartiziun è cunzunt raschunaivla, sch'i dovra in'approximad particulara a las burgaisas ed als burgais per pudair ademplir l'incumbensa u sche organs administrativs decentralis èn adattads meglier per ademplir las incumbensas, per exempel perquai ch'els pon reagir pli svelts sin midadas (tenor Bundi Caldelari, 2006a, p. 3).

Per ils uffants e per ils giuvenils èn responsablas en emprima lingia las persunas cun la pussanza dals geniturs. Ensemen cun las vischnancas pon ellas giuditgar il meglier, tge mesiras ch'èn raschunaivlas ed adequatas per la promoziun e per la cooperaziun dals uffants e dals giuvenils. La promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola sco er la cooperaziun dals uffants e dals giuvenils han lieu en emprima lingia en l'ambient social direct dals uffants e dals giuvenils. Quai menziunescha er la CCUG (cussegl federal, 2010, p. 6818; CCUG, 2000, p. 5; P. Couchepin, pled, 2 da settember 2008). Suandond il princip da subsidiarità dal dretg federal pon las vischnancas (u eventualmain las regiuns) ademplir il meglier las incumbensas en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola. Sche singulas vischnancas èn da l'avis che la purschida da las instituziuns responsablas privatas na bastia betg, ston ellas decider tge mesiras ch'ellas vulan prender. Ellas n'èn betg obligadas da crear ina basa giuridica en il senn formal per quest intent.

3.4 Basas giuridicas chantunalas

Tenor l'art. 91 CC promovon il chantun e las vischnancas l'organisaziun raschunaivla dal temp liber, la lavur cun giuvenils ed il sport.

En il rom da la debatta davart quest artitgel costituziunal en il cussegl grond èsi vegnì accentuà che l'artitgel permettia al chantun da metter atgnas prioritads en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils. A medem temp èsi vegnì suttastritgà che l'integrasiun da giuvenils e la lavur cun giuvenils hajan ina impurtanza centrala per la societad. Igl è dentant er vegnì menziunà che l'artitgel costituziunal n'adosseschia obligaziuns ni al chantun ni a las vischnancas (cussegl grond dal chantun Grischun, 2002, p. 479; cussegl grond dal chantun Grischun, 2002a, p. 693).

3.5 Basas giuridicas communalas

L'unica vischnanca en il chantun Grischun che ha ina basa giuridica cumplexiva en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola è la citad da Cuira. La lescha davart la promoziun da giuvenils da la citad da Cuira e l'ordinaziun respectiva èn entradas entrar en vigur il 1. da schaner 2002. Ellas pretendan che tant la citad sco er persunas privatas mettian a disposiziun a tut ils giuvenils da la citad da Cuira ina purschida da promoziun che correspunda al basegn. Questa finamira duai vegnir cuntanschida cun porscher ina cussegliaziun da giuvenils, cun procurar per

ina vasta purschida d'activitads raschunaivlas dal temp liber e cun sustegnair mesiras da prevenziun. Sin fundament da questa basa giuridica ha la citad da Cuira sezza ina purschida en il sector da la lavur averta cun uffants e cun giuvenils. Ella sustegna plinavant purschidas privatas en il sector da la lavur averta cun uffants e cun giuvenils, la lavur da las federaziuns cun uffants e cun giuvenils e las differentas uniuns da sport. En pli ha la citad la pussaivladad da sustegnair mesiras preventivas, in parlament da giuvenils u autras purschidas en il sector da la promoziun da giuvenils.

Autras vischnancas disponan da reglaments che prevesan per exempel il sustegn d'uniuns ch'èn activas en il sector sportiv, cultural u social ubain da purschidas da temp liber per uffants e per giuvenils che vegnan manadas d'auters gremis. Plinavant han intginas vischnancas integrà disposiziuns davart la promoziun d'uffants e da giuvenils en lur models directivs. Tals models directivs accentueschan per il solit en moda generala l'impurtanza da la promoziun dals uffants e dals giuvenils. Questas basas na pon dentant strusch vegnir registradas cumplettaimain.

4. Promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola e participaziun en il Grischun

Ils basegns dals uffants e dals giuvenils èn fitg variads e sa midan svelt tant en vista a la promoziun spetgada u basegnada sco er en vista als interess persunals. Ultra da quai èn las vischnancas dal chantun Grischun, ch'èn en emprima lingia cumpetentas per la promoziun d'uffants e da giuvenils, fitg differentas. Malgrà las fusiuns da vischnancas che s'augmentan è la gronda part da las vischnancas anc adina da tempr pitschna e rurala. Questa eterogenitad dals interess dals uffants e dals giuvenils per l'ina e da las structuradas communalas per l'otra chaschuna ch'ils basegns, las aspectativas e las pussaivladads en vista a la promoziun d'uffants e da giuvenils ed en vista a la participaziun èn fitg differentes e sa midan permanentamain. En il chantun Grischun datti differentas purschidas da lavur averta e da lavur da las baselgias e da las federaziuns cun uffants e cun giuvenils sco er numerusas purschidas da temp liber che vegnan offeridas d'ulteriuras instituziuns responsablas privatas. Ultra da l'extensiun da las vischnancas e da las regiuns, ultra dal pitschen dumber d'uffants e da giuvenils en bleras vischnancas ed ultra da las resursas finanzialas restrenschidas gioga er la purschida da temp liber ch'è gia existenta ina rolla per amplifitgar las structuradas en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils.

En il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils ademplescha il chantun incumbensas da coordinaziun e da sustegn che vegnan excorporadas cun agid d'ina incarica da prestaziun che vegn surdada a jugend.gr, federaziun tetgala da la lavur da giuventetgna dal Grischun. Tras quai vegn garantida ina purschida da cussegliaziun per vischnancas, per regiuns e per organisaziuns privatas interessadas. Quai gida ad amplifitgar la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola en las vischnancas.

Igl è chausa dals offerents da garantir la participaziun d'uffants e da giuvenils entaifer las differentas purschidas da temp liber. Cun il parlament da mattas e cun la sessiun dals giuvenils existan ultra da quai dus instruments surregionalas per promover la participaziun politica dals uffants e dals giuvenils.

4.1 Uffants e giuvenils

Ils ultims onns han gì lieu differents svilups socials ed economics che han consequenzas sin la vita dals uffants e dals giuvenils. Tras las pretensiuns dal martgà da lavur envers las lavurantas futuras ed ils lavurants futurs è sa prolungà il passadi da la scola a la furmaziun en il mintgadi professional ed en l'indipendenza economica. Ils giuvenils stattan oz davant nundumbraivlas pussaivladads d'elecziun ed èn fitg mobils. Las pussaivladads d'elecziun n'èn betg mo s'augmentadas areguard la carriera professiunala, mabain er en ils secturs da la concepziun dal temp liber e dal consum. Ultra da quai vegn la concepziun dal temp liber fatga a pli curta vista ed è pli flexibla pervia da las midadas en il sector da la communicaziun. Ils uffants ed ils giuvenils sa chattan oz en ina "... tensiun tranter las pretensiuns da la societad da scienza e da prestaziun ed ils impuls d'ina societad d'aventura e da consum ..." (cussegl federal, 2008, p. 7). Questas pussaivladads e schanzas pon chaschunar malsegirezzas. Igl exista il privel che uffants e giuvenils èn surdumandads cun la concepziun da lur vita. Per l'ina ston els emprender a dumagnar las nundumbraivlas pussaivladads, schanzas e las malsegirezzas appartegnantas, per l'autra ston els s'acquirir in diplom adequat e s'acquistar cumpetenzas socialas per chattar l'access al martgà da lavur e per pudair manar ina vita independenta ed autodeterminada (cussegl federal, 2008, p. 7-9; cussegl federal, 2010, p. 6813-6815).

Cunzunt uffants e giuvenils cun pauca furmaziun e da famiglias dischavantiadas socialmain han problems da dumagnar questa situaziun. Tenor la cumissiun federala per l'uffanza e la giuventetgna (CFUG) è la povradad il factur da ristga il pli grond per il svilup d'uffants e da giuvenils. Savens han uffants e giuvenils che creschan si en relaziuns precaras difficultads en il sector da furmaziun e tar l'integraziun professiunala e sociala. Ina promoziun tempriva augmenta las schanzas sin il martgà da lavur sco er quellas da vegnir integrà en la societad (cussegl federal, 2008, p. 7-9; cussegl federal, 2010, p. 6813-6815; Ostorero, 2007, p. 7-8).

La promoziun dals uffants e dals giuvenils als duai gidar a dumagnar questas sfidas ed a garantir l'egualitad da las schanzas. Tuttina èn ils basegns dals uffants e dals giuvenils tant areguard la promoziun necessaria sco er areguard ils interess persunals fitg eterogens e sa midan svelt.

4.2 Vischnancas en il chantun Grischun

Tut en tut èn las vischnancas en il chantun Grischun fitg differentas. Quai chaschuna ch'ils basegns, las aspectativas e las pussaivladads da las singulas vischnancas èn fitg differentes areguard la promoziun dals uffants e dals giuvenils.

Ils 31 da december 2012³ devi 176 vischnancas politicas ed i vivevan 193 920 abitantas ed abitants en il chantun. Da quels eran 51 512 persunas tranter 0 e 25 onns. Quai è ina part da 27 pertschient. L'analisa annuala da las structuras spazialas da la Svizra ch'è vegnida fatga da l'uffizi federal da statistica (UST) ha mussà per l'onn 2013 che la gronda part da las vischnancas en il chantun Grischun è marcada dal turissem respectivamain da l'agricultura. Tranter auter pervia da las relaziuns natiralas èn bleras vischnancas pitschnas, ruralas ed extendidas. Ultra da quai èn ils meds finansials fitg stgars en intginas vischnancas.

Durant ils onns passads èn vegnidas fatgas cuntinuadamain fusiuns da vischnancas. Il 1. da schaner 2014 cumpiglia il chantun Grischun anc 146 vischnancas politicas. Uschia s'augmenta tant il dumber d'abitantas e d'abitants sco er il dumber d'uffants e da giuvenils per vischnanca. Dentant s'augmenta a medem temp er l'extensiun da las vischnancas. Las structuras ruralas restan. Malgrà las fusiuns è il dumber d'uffants e da giuvenils en bleras vischnancas fitg pitschen. L'onn 2012 abitavan mo a Domat, a San Murezzan, a Tavau, a Cuira ed a Landquart passa 1000 uffants e giuvenils en la vegliadetgna da 0 fin 25 onns per vischnanca. En circa la mesadad da tut las vischnancas (87 vischnancas) vivevan main che 100 persunas tranter 0 e 25 onns. En ils territoris urbans resulta percurter pli e pli ina stgarsezza ed ina ferma reglamentaziun dal spazi public. Il studi da Steiner, Knittel, Müller e Nell (2012, p. 5-9, 36) di, ch'il spazi public è particularmain impurtant per la concepziun dal temp liber dals giuvenils sut 18 onns. 80 pertschient dals giuvenils ch'èn vegnids dumandads en il rom dal studi pretendan dapli spazis libers. Dumandads èn vegnids tant giuvenils da territoris urbans sco er da territoris ruralas. Tals spazis libers vuessan ils giuvenils tscherner sezs e betg survegnir. Tuttina na fan els betg valair in'utilisaziun exclusiva dals spazis publics e na vuessan er betg in spazi senza dretg.

³ Las datas davart las vischnancas e lur dumber d'abitantas e d'abitants (inclusiv davart las categorias da vegliadetgna) pervegnan da l'uffizi per economia e turissem dal Grischun (UET). Perquai che las datas da l'onn precedent èn avant maun mintgamai pir la fin da fanadur/il cumenzament d'avust, èsi vegnì lavurà en il rapport qua avant maun cun las datas da l'onn 2012.

4.3 Svilup

Ils onns 2003 e 2009 èn vegnids fatgs dus studis davart l'existenza ed il svilup da la politica chantunala d'uffants e da giuvenils en Svizra. En quests studis ha il chantun Grischun occupà plitost ina piazza modesta. Dal temp ch'è vegnì elavurà il studi da Frossard l'onn 2003 na disponiva il chantun da naginas structuras en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola sco er da la participaziun. Tuttina accentuescha il studi da Frossard ch'il chantun sustegna ils uffants ed ils giuvenils cun promover purschidas da sport e da cultura (Frossard, 2003, p. 51-52). Quest fatg crititgeschan May e Wiesli (2009, p. 8, 46-48, 52) en il rom d'in auter studi. Ord vista da quests auturs n'ha il chantun Grischun insumma betg tegnì quint da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola e da la participaziun. Malgrà quai duai vegnir remartgà che quests dus studis han registrà en spezial ils aspects formals e structurals da la promoziun d'uffants e da giuvenils sin plaun chantunal. La purschida e las activitads sin plaun communal u tras instituziuns responsablas privatas n'èn betg vegnidas resguardadas, schebain ch'ellas èn centralas en vista al princip da subsidiarità, e quai gist en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola.

Dapi l'elavuraziun da quests rapports è sa sviluppà il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola e da la participaziun. Cun crear il post spezialisà famiglia, uffants e giuvenils tar l'uffizi chantunal dal servetsch social (en consequenza dal rapport davart las famiglias per il Grischun 2006) èn vegnidas creadas structuras sin plaun chantunal. Dapi l'onn 2005 sustegna il chantun Grischun jugend.gr, federaziun tetgala da la giuventetgna dal Grischun, annualmain cun ina contribuziun finanziala. L'onn 2010 ha il chantun concludì ina incarica da prestaziun cun jugend.gr.

4.4 Incarica da prestaziun tranter il chantun Grischun e jugend.gr - federaziun tetgala da la giuventetgna dal Grischun

La federaziun tetgala da la giuventetgna dal Grischun sco er il post spezialisà appartegnent jugend.gr han la finamira da promover structuras chantunalas per la lavur cun uffants e cun giuvenils. Questas duas instituziuns duain rinforzar la lavur averta sco er la lavur da las baselgias e da las federaziuns cun uffants e cun giuvenils. Il post spezialisà e la federaziun tetgala vulan esser in post da consultaziun per dumondas da la promoziun d'uffants e da giuvenils e vulan colliar en ina rait las

persunas ch'èn activas en la lavur cun uffants e cun giuvenils. La finamira a lunga vista dals iniziants è quella che mintga vischnanca haja access a las structuradas da lavur cun uffants e cun giuvenils ch'èn confurmas al basegn. Il post spezialisà gida las vischnancas a chattar soluziuns adequatas, per exempel tras la cooperaziun da las vischnancas che disponan da paucas resursas finanzialas e persunalas e che han bregias da concepir autonomamain la lavur cun uffants e cun giuvenils (Pfulg, Eugster & Grond, 2007, p. 2, 8-11, 2008, p. 4,6,9).

La lavur dal post spezialisà vegn finanziada tras ina incarica da prestaziun dal chantun Grischun, tras daners da donaziun e tras contribuziuns da commembranza. Il chantun sustegna il post spezialisà dapi l'onn 2005 cun daners or dals meds finansials d'utilitad publica⁴. L'onn 2005 ha importà la contribuziun dal chantun 20 000 francs. Ils onns successivs èn las contribuziuns vegnidas augmentadas cuntinuadamain. L'onn 2009 ha il chantun sustegnì jugend.gr cun 70 000 francs. L'onn 2010 ha il chantun Grischun concludì cun jugend.gr ina incarica da prestaziun da 3 onns. Questa incarica è vegnida prolungada la fin da l'onn 2012 per ulteriurs 3 onns. Il chantun è sa declerà pront da sustegnair jugend.gr annualmain cun ina contribuziun dad 80 000 francs. La contribuziun cuvra circa 70 pertschient dals custs dal post spezialisà ch'è dotà cun ina plazza da 60 pertschient. Persuenter sto il post spezialisà furnir las prestaziuns qua sutvart e rapportar davart la lavur prestada:

- jugend.gr è cumpetenta per la cussegliaziun e per il sustegn da vischnancas, d'organisaziuns, da posts spezialisads e da persunas che sviluppan projects en la lavur cun uffants e cun giuvenils u che basegnan agid per concepir e per amplifitgar las purschidas specificas per uffants e per giuvenils.
- Il post spezialisà organisescha mintga onn in di da furmaziun per las employadas ed ils employads da la lavur cun uffants e cun giuvenils sco er per las suprastanzas communalas, per las suprastanzas dals cumins-baselgia e da las uniuns. A quest di da furmaziun vegnan tractads temas actuals e specificis davart la lavur cun uffants e cun giuvenils.
- jugend.gr è cumpetent per manar ina pagina d'internet ch'è la plattafurma centrala d'infurmaziun per la lavur cun uffants e cun giuvenils. Ultra da quai maina jugend.gr ina banca da datas davart la lavur cun uffants e cun giuvenils e sensibilisescha ed infurmescha la publicitad en vista a temas che pertutgan ils uffants ed ils giuvenils.

⁴ Infurmaziuns pli detagliadas davart ils meds finansials d'utilitad publica sa chattan en il sutchapitel 4.5

- jugend.gr sa participescha – per incarica da l'uffizi chantunal dal servetsch social – ad in gremi naziunal che tracta il tema da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la famiglia e la scola.
- Ultra da quai duai jugend.gr colliar en ina rait las employadas ed ils employads e las instituziuns responsablas per la lavur cun uffants e cun giuvenils e coordinar il contact. Questa colliaziun en ina rait duai vegnir realisada tant entaifer il chantun sco er entaifer las regions. Per quest intent organisescha jugend.gr occurrenzas e metta a disposiziun infurmaziuns e pussaivladads da barat.
- jugend.gr elavura la basa davart ils svilups actuals, che cuntegna infurmaziuns dal fatg ed agids da lavur. Ultra da quai duai jugend.gr iniziar gruppas da lavur per tscherts temas e cooperar cun posts spezialisads externs.

L'onn 2013 ha jugend.gr fatg emprims scleriments en vista ad in project da model en il rom da la lescha federala davart la promoziun dals uffants e dals giuvenils.

4.5 Meds finansials d'utilitad publica

La regenza dispona annualmain davart meds finansials d'utilitad publica (p.ex. da fundaziuns, da la dieschma d'alcohol u da las taxas da patentas d'alcohol) che vegnan duvrads per sustegnair organisaziuns e projects che han ina finamira sociala. Uschia vegnan sustegnids projects ed organisaziuns, sch'els èn d'utilitad publica e n'han betg ina finamira da rendita. Sustegnids vegnan tant purschidas impurtantas a lunga vista sco er projects ch'èn concepids a curta durada. Plinavant pon vegnir sustegnidas instituziuns responsablas che furneschan servetschs specifics per ina pitschna gruppa en mira.

L'onn 2013 èn vegnids concedids 619 966 francs per projects e per organisaziuns che han ina relaziun cun la promoziun d'uffants e da giuvenils. 518 766 francs èn ids a favur dals secturs prevenziun e promoziun da la sanadad sco er a favur da purschidas da cussegliaziun sco per exempel la cussegliaziun al telefon 147 da la Pro Juventute. Ils ulteriurs 101 200 francs èn ids a favur da la promoziun generala d'uffants e da giuvenils. Quest import ha cumpiglià er la contribuziun annuala dad 80 000 francs a jugend.gr.

4.6 Lavur averta e lavur da las baselgias cun uffants e cun giuvenils sco er instituziuns responsablas privatas

4.6.1 Lavur averta cun uffants e cun giuvenils

La lavur averta cun uffants e cun giuvenils permetta als uffants ed als giuvenils da concepì lur temp liber tenor lur basegns ed als guida a sa confruntar cun lur aspectativas e cun lur giavischs persunals sco er cun las normas e cun las valurs da la societad. Ella accumpogna ils uffants ed ils giuvenils ed als dat spazi per barattar experientschas. Las purschidas vegnan elavuradas cun la cooperaziun e cun la cundecisiun dals uffants e dals giuvenils. Sin fundament da lur avertezza han questas purschidas l'avantatg ch'ellas reageschan svelto ed en moda flexibla als svilups socials (Federaziun tetgala per la lavur averta da giuvenils (DOJ), 2007, p. 3-5; jugend.gr, 2010, p. 7-9).

Differentamain d'autras furmas da la lavur cun uffants e cun giuvenils stattan las purschidas da lavur averta cun uffants e cun giuvenils a disposiziun als uffants ed als giuvenils senza la premissa d'ina commembranza u senza autras cundiziuns preliminaras (DOJ, 2007, p. 3). Uschia èsi pussaivel ch'i vegnan cuntanschids uffants e giuvenils che na vulan betg s'obligar a pli lunga vista.

Ultra da l'extensiun da las vischnancas e da las regiuns, ultra dal pitschen dumber d'uffants e da giuvenils ed ultra da las resursas finanzialas restrenschidas per questas purschidas giogan er la purschida existenta da cultura, da sport u d'uniuns d'uffants e da giuvenils e la lavur cun uffants e cun giuvenils da las baselgias ina rolla per concepì e per amplifitgar la lavur averta cun uffants e cun giuvenils.

La tabella e la grafica qua sutvart dattan ina survista da la purschida e da las structuradas da la lavur averta cun uffants e cun giuvenils en il chantun Grischun. Questa survista sa basa sin las indicaziuns da jugend.gr che dateschan da l'onn 2013. I sto vegnir remartgà che las structuradas da la lavur averta cun uffants e cun giuvenils èn savens suttamessas a midadas (p.ex. pervia da fusiuns da vischnancas, pervia da la voluntad politica che sa mida, pervia da plazzas vacantas, pervia da mancanza da voluntaris u pervia d'in interess alternant da las gruppas en mira). Perquai n'è la survista eventualmain betg fitg actuala e cumpletta.

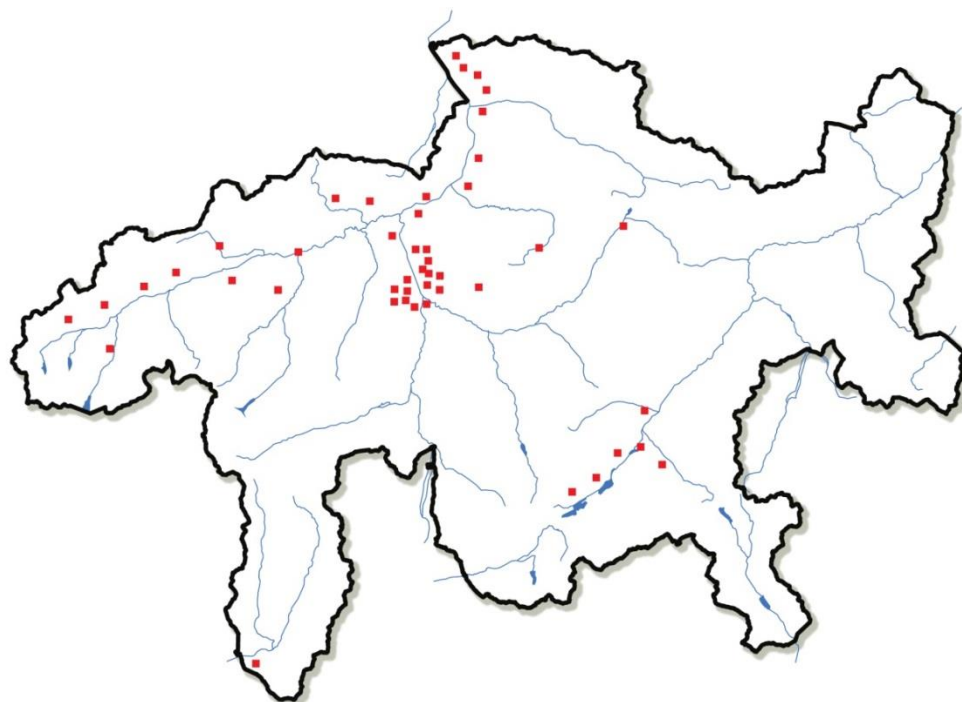
Vischnanca	Abitants ⁵ total	Abitants da 0-25	Pertschient da plazzas	Emploiads	Instituziun responsabla
Arosa	3 310	774	20	1	administraziun comunala
Cuira	34 087	8 498	500	7	administraziun municipala
Churwalden	2 083	591	30	1	administraziun comunala
Tavau	11 156	2 825	50	2	administraziun municipala incl. participaziun da las baselgias
Domat	7 448	2 232	60	1	administraziun comunala
Favugn	2 361	735	10	1	administraziun comunala
Glion	4 573	1 195	30	2	administraziun comunala incl. participaziun da las baselgias
Landquart	8 458	2 437	85	2	administraziun comunala incl. participaziun da las baselgias
Sursaiassa	825	224	10	1	administraziun comunala
Razén	1 344	434	30	1	administraziun comunala
Trimmis	3 100	801	40	2	administraziun comunala
Vaz	2 617	627	50	1	uniun che ha incaricas da prestaziun cun la vischnanca e cun las baselgias
Fläsch, Jenins, Maiavilla, Malans	6 357	1 760	100	2	uniun che ha incaricas da prestaziun cun las vischnancas e cun las baselgias
Flem, Trin	3 894	942	80	2	administraziuns comunalas
Lumnezia, Mundaun	2 442	640	10	1	cuminanza d'interess
Arvigo, Braggio, Buseno, Castaneda, Cauco, Rossa, Santa Maria en Calanca, Selma, Lostallo, Mesauc, Soazza, Cama, Grono, Leggia, Roveredo, San Vittoire, Verdabbio	8 146	1 940	30	1	uniun d'utilitad publica, sustegn finanziel tras las vischnancas

⁵ Per ils dumbers d'abitantas e d'abitants èn vegnidas duvradas las cifras dal UET. Perquai che las datas da l'onn precedent èn avant maun mintgamai pir la fin da fanadur/il cumenzament d'avust, èsi vegnì lavurà en il rapport qua avant maun cun las datas da l'onn 2012. Il dumber d'abitantas e d'abitants da las vischnancas politicas ch'èn resultadas tras fusiuns che han gi lieu suenter l'enquista da l'onn 2012, resulta da la summa dal dumber d'abitantas e d'abitants da las vischnancas politicas ch'èn stadas participadas a la fusiun.

Giuvaulta, Tumeagl, Pasqual, Roten, Almen, Pratval, Farschno, Scharàns, Seglias	4 325	1 295	60	2	uniun che ha contracts da prestaziun cun las vischnancas
San Murezzan, Silvaplauna, Schlarigna, Segl, Puntraschigna, Samedan	13 503	3 138	250	3	uniun che ha contracts da prestaziun cun las vischnancas e cun las baselgias
Tusaun, Cazas, Flearda, Masagn, Tschappina, Urmagn	5 954	1 684	80	2	uniun che ha contracts da prestaziun cun las vischnancas
Tujetsch, Mustér, Medel (Lucmagn), Sumvitg, Breil, Trun	7 763	2 090	80	2	fundaziun che ha contracts da prestaziun cun las vischnancas e cun las baselgias
Total	133 746	34 862	1 605	37	

Illustraziun 6: Lavur averta cun uffants e cun giuvenils en il Grischun (datas: jugend.gr, 2013 / preschentaziun: USS, 2013)

Tenor questa tabella occupan e finanzieschan las vischnancas ensemen cun las baselgias ed ensemen cun las instituziuns responsablas privatas spezialistas e spezialists en la lavur averta cun uffants e cun giuvenils en la dimensiun da 16 plazzas a temp cumplain. Ils custs da salari che vegnan stimads per quai muntan ad 1,6 fin 1,8 milliuns francs.

Illustraziun 7: Vischnancas cun ina lavur averta cun uffants e cun giuvenils (datas e preschentaziun: jugend.gr, 2013)

Ultra da las vischnancas menziunadas qua porschan er autras vischnancas punctualmain purschidas en il sector da la lavur averta cun uffants e cun giuvenils. Per exempel mettan a disposiziun intginas vischnancas in local per duvrar libramain.

Quests locals èn per part autonoms (q.v.d. manads senza persuna da surveglianza) ubain assistids tras voluntaris. Questas purschidas alteschan, perquai ch'ellas dependan fermamain da l'activitad, da la motivaziun e da las pussaivladads temporaras da las persunas voluntaras dentant er dals differents interess dals uffants e dals giuvenils.

Tenor las enconuschentschas actualas disponan 64 da las 146 vischnancas politicas dal chantun Grischun d'ina purschida da lavur averta cun uffants e cun giuvenils ed han resursas da personal, ubain sa participeschan ad ina instituziun responsabla regiunala che maina ina lavur averta cun uffants e cun giuvenils e che ha engaschè specialistas e specialists. En questas 64 vischnancas vivan 34 862 dals totalmain 51 512 uffants e giuvenils dal chantun en la vegliadetgna da 0 fin 25 onns. Quai è ina part da 68 pertschient. Ils uffants ed ils giuvenils da vitgs senza ina tala purschida pon per part far diever da las purschidas da las vischnancas vischinas. Igl è difficil da far explicaziuns davart il diever effectiv da las purschidas, perquai ch'i na vegnan fatgas naginas retschertgas correspudentas pervia da la volatilitad da las purschidas e dals basegns.

Er areguard il cuntegn datti grondas differenzas tranter las singulas instituziuns responsablas. Entant che la lavur averta cun uffants e cun giuvenils a Cuira porscha ultra dal manaschi d'in local da giuventetgna er ina lavur cun uffants e cun giuvenils activa, differents projects ed ina halla da gimnastica averta, sa restrenscha la purschida en autras vischnancas a la gestiun d'in local da giuventetgna. Las purschidas dependan fermamain dal fatg quantas resursas che las vischnancas mettan a disposiziun e tge basegns ch'ils uffants ed ils giuvenils han. La purschida da las vischnancas sa concentrescha savens sin uffants e giuvenils en la vegliadetgna da 13 fin 16 onns u fin 18 onns. La lavur averta cun uffants e cun giuvenils appellescha pia en emprima lingia las scolaras ed ils scolars dal stgalim aut. En tscherts lieus vegnan appellads en segunda lingia er uffants e giuvenils en la vegliadetgna da 12 e 18 fin 22 onns. Ma uffants sut 10 onns na vegnan strusch integrads. Questas restricziuns da vegliadetgna vegnan motivadas il pli savens cun il fatg che giuvenils pli vegls (p.ex. uniuns da giuventetgna u cumpagnias da mats) prefereschan autras purschidas ed èn pli mobils che scolaras e scolars dal stgalim aut, entant che uffants passentan lur temp liber per il pli en la famiglia. Ins po segiramain constatar che las vischnancas furneschan gia oz tut en tut ina prestaziun considerabla, quai cunzunt er en vista a la dimensiun da las procentualas da plazzas

finanziadas ed en vista a la quota d'uffants e da giuvenils che han access directamain a purschidas en lur vischnanca.

4.6.2 Lavur cun uffants e cun giuvenils da las baselgias

Ils cumins-baselgia catolics e reformads sa participeschan per l'ina a circa in terz da las plazzas menziunadas qua survart per la lavur cun uffants e cun giuvenils. Per l'autra mainan tant il cumin-baselgia evangelic sco er quel catolic da Cuira mintgamai in'atgna piazza da lavur cun uffants e cun giuvenils. Ultra da quai surpiglian reverendas e plevons sco er pedagogas e pedagogs da religiun savens ulteriuras incumbensas en il sector da la lavur cun uffants e cun giuvenils. Per part dependan las purschidas da las baselgias main d'ina incumbensa definida cleramain che da l'engaschi da la persuna respectiva. Il mument datti tranter auter a Claustra-Serneus, a Zizers, a Favugn, a Spleia ed a Schmiten purschidas correspondentas da las baselgias. Er a Puschlav mainan tant il cumin-baselgia catolic sco er quel reformà mintgamai in local da giuventetgna accumpagnà che stat a disposiziun als uffants da 7 fin 16 onns. Il cumin-baselgia catolic da Tavau ha avert l'atun 2013 ses locals da giuventetgna.

Differents cumins-baselgia catolics organiseschan champs da vacanzas per uffants e per giuvenils. Quests champs vegnan assistids savens da manadras e da manaders en uffizi d'onur (www.gr.kath.ch). La baselgia evangelica porscha medemamain en bleras vischnancas champs da vacanzas u programs da fins d'emna e da suentermezdis. Questa purschida vegn a s'augmentar en l'avegnir perquai che – pervia da la restructuraziun da l'instrucziun da religiun a las scolas – vegnan libras resursas che duain vegnir duvradas per la lavur cun uffants e cun giuvenils. Per concepir ulteriuras purschidas en quest sector pon ils cumins-baselgia reformads dumandar ina finanziaziun iniciala a la baselgia chantunala evangelica-reformada. La baselgia chantunala catolica e quella evangelica-reformada mainan mintgamai in post spezialisà per la lavur cun uffants e cun giuvenils. Quests posts spezialisads collavuran er cun il post spezialisà jugend.gr. Il post per la lavur ecclesiastica da giuventetgna da la baselgia catolica dal chantun Grischun (PBG) è il post da consultaziun per tut las dumondas e per tut ils giavischs da la lavur cun uffants e cun giuvenils da las baselgias. Il post spezialisà per la lavur da giuventetgna da la baselgia chantunala evangelica-reformada dal Grischun serva medemamain sco plattafurma d'infurmaziun per la lavur cun uffants e cun giuvenils da las baselgias. El coordinescha projects existents e sustegna la costituziun da novs projects.

4.6.3 Instituziuns responsablas privatas

4.6.3.1 Lavur da las federaziuns cun uffants e cun giuvenils

Sper la lavur averta e la lavur da las baselgias cun uffants e cun giuvenils prestan er las federaziuns d'uffants e da giuvenils ina lavur impurtanta a favur da la promoziun d'uffants e da giuvenils. Las federaziuns d'uffants e da giuvenils las pli grondas en il chantun Grischun Battasendas Grischun, il Cevi e la Jungwacht Blauring.

- Battasendas Grischun è la federaziun chantunala da las battasendas e dals battasendas dal Grischun. Ella ha circa 750 commembras e commembers. En il chantun Grischun èn activas 15 partiziuns da battasendas (cf. www.battasendas.ch).
- Il Cevi è ina federaziun da giuvenils interconfessiunala che vegn sustegnida da la baselgia chantunala evangelica-refurmada e da differents cumins-baselgia. En il chantun Grischun datti 5 partiziuns activas dal Cevi. Circa 120 uffants e 70 manadras e manaders èn commembers da questas partiziuns. Las partiziuns grischunas èn commembras dal Cevi da la Svizra orientala. Quai è la federaziun tetgala regionala da las gruppas e da las uniuns dals Cevis dals chantuns Son Gagl, Appenzell Dadens ed Appenzell Dadora, Turgovia, Grischun e dal Principadi dal Liechtenstein (cf. www.ceviostschweiz.ch).
- L'uniun Jungwacht Blauring ha en il chantun Grischun 4 trieps. L'onn 2012 aveva l'uniun 198 commembras e commembers, dals quals 52 eran manadras e manaders (Jungwacht Blauring Svizra, 2013, p. 35). L'uniun Jungwacht Blauring vegn sustegnida tranter auter da la baselgia chantunala catolica dal Grischun, è dentant libra er per participantas e participants d'autras cardientschas (cf. www.jubla.ch).

Sco ch'ins po leger en la tabella qua sutvart, èn las partiziuns da questas federaziuns repartidas en l'entir chantun. La gronda part da las purschidas sa chatta dentant en il territori da Cuir ed en la regiun da Landquart. Cunzunt las battasendas ed ils battasendas èn represchentads cun lur 15 partiziuns activas en la gronda part da las regiuns dal chantun.

Federaziun da giuvenils	Dumber da partiziuns	Regiun
Cevi	5	Igis/Landquart, Zizers, Tavau, Scharàns/ Seglias/Farschno, Samedan/Engiadin'ota
Jungwacht Blauring Grischun	4	Surselva, Domat, Cuira, Landquart
Battasendas Grischun – Pfadi Graubünden	15	Roveredo ¹ , Puschlav, Engiadin'ota, Viamala, Engiadina bassa, Landquart, Pragg-Jenaz, Domat, Tavau, Arosa, Schiers, Cuira ² ¹ Questa partiziun da battasendas tutga tar la federaziun chantunala tessinaisa Scoutismo Ticino ² A Cuira datti 4 partiziuns da battasendas activas

Illustraziun 8: Federaziuns d'uffants e da giuvenils en il chantun Grischun (preschentaziun: USS, 2013)

Il Battasendas, il Cevi e la Jungwacht Blauring porschan in program varià, dal qual uffants e giuvenils sur 6 u 7 onns pon far part. La purschida tanscha da sport e da giuvenils fin a l'activad creativa. Bleras da questas activads han lieu al liber. Ultra da quai organiseschan bleras partiziuns champs da vacanzas per uffants e per giuvenils. En il center stat l'aventura cuminaivla cun uffants u cun giuvenils da la medema vegliadetgna. Il uffants ed il giuvenils duain vegnir promovids e sfidads, en spezial cun als surdar la responsabladad per uffants e per giuvenils pli giuvenils. En il rom da differents curs scoleschan las federaziuns da giuventetgna il giuvenils a manadras ed a manaders. Per regla frequentan il giuvenils sur 15 onns annualmain in'emna da curs. Ultra da quai absolvan els la scolaziun a manadras e manaders da gruppa e da champs G+S en la disciplina sport "champs/trekking". L'organisaziun e la realisaziun d'activads, da champs e da curs da scolaziun sco er la frequentaziun da curs da scolaziun èn activads en uffizi d'onur. Quai vul dir ch'i na dat nagina indemnizaziun e che talas activads han lieu durant il temp liber (suprastanza Battasendas Grischun, 2013, p. 2).

Intginas federaziuns d'uffants e da giuvenils han difficultads da recrutar manadras e manaders. Ultra da quai datti mintgatant problems pervia d'ina mancanza d'obligaziun. Per avair participantas e participants sco er manadras e manaders avunda, ston er il geniturs sustegnair la federaziun da giuvenils correspondent e motivar lur uffants a temp da sa participar a questas purschidas.

Ultra dal sustegn specific che la baselgia chantunala evangelica-refurmada e la baselgia chantunala catolica dattan al Cevi respectivamain a l'uniun Jungwacht Blauring, vegn finanziada la lavur da las federaziuns d'uffants e da giuvenils sin plaun chantunal da princip tras contribuziuns da commembranza, tras contribuziuns da l'uffizi federal d'assicuranzas socialas (basa giuridica: LPAG), tras donaziuns e

tras contribuziuns dal fond da sport dal chantun. Las activitads da las singulas partiziuns localas vegnan pussibilitadas principalmain tras contribuziuns da commembranza, tras contribuziuns per la participaziun a champs, tras contribuziuns da G+S e tras donaziuns. Intginas partiziuns vegnan ultra da quai sustegnidas tras las vischnancas (suprastanza Battasendas Grischn, 2013, p. 2). La baselgia chantunala evangelica-refurmada, la baselgia chantunala catolica dal Grischn sco er singuls cumins-baselgia sustegnan las activitads da las partiziuns dal Cevi e da las gruppas da la Jungwacht Blauring.

4.6.3.2 *Ulteriuras instituziuns responsablas privatas*

Ultra da las federaziuns d'uffants e da giuvenils èn activas en il chantun Grischn er ulteriuras instituziuns responsablas privatas en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola. Per exempel han la Crusch blava e la Pro Juventute porschidas che promovon il svilup dals uffants e dals giuvenils. Questas uniuns èn activas en l'entir chantun. La Crusch blava metta l'accent da sias activitads e da ses projects en il sector da la giuventetgna sin la prevenziun e sin la promoziun da la sanadad. La Pro Juventute porscha tant projects che permettian als uffants ed als giuvenils da s'occupar durant lur temp liber en moda raschunaivla ed instructiva (p.ex. Ferien[s]pass) sco er projects cun ina finamira preventiva (cf. www.jugend.gr; www.blaueskreuz.gr.ch; www.projuventute-gr.ch). I dat ulteriuras iniziatives privatas sco per exempel il Prätticamp u l'uniun Rätia. Questas uniuns organischan tranter auter champs per uffants e giuvenils, dis d'acziun e scoleschan manadras e manaders. Entant che l'uniun Prätticamp è activa cunzunt en il Partenz, organischa l'uniun Rätia porschidas en l'entir chantun. In ulterius project è Kidsevent.gr. Questa uniun è vegnida fundada d'intginas manadras e d'intgins manaders da l'uniun Jungwacht Blauring ed organischa differents eveniments e projects per e cun uffants e giuvenils (cf. www.praetticamp.ch; www.raetiaonline.ch; www.kidsevent.ch). Ultra da quai datti organisaziuns sco il World Wide Fund for Nature (WWF) Grischn che porschan mintga stad differents champs. A Cuira ed en la Val Müstair maina il WWF Grischn mintgamai ina gruppa d'uffants da 7 fin 12 onns che realiseschan differents activitads en la natira. L'avust 2013 è vegnì fundà a Cuira ultra da quai in club da giuvenils per personas giuvnas interessadas a la natira en la vegliadetgna da 13 fin 17 onns (cf. www.wwf-gr.ch). Ad intginas uniuns da samaritans en il chantun Grischn è affiliada ina gruppa da giuvenils (gruppa d'agid). En la federaziun chantunala da las uniuns grischunas da samaritans datti

actualmain 6 gruppas d'agid (Cuira, Falknis, Samedan Stambouch, Seglias, Tschierschen-Praden e Zernez). Questas gruppas pon vegnir frequentadas d'uffants sur 8 onns. Plinavant organischeschan autras uniuns occurrenzias spezialas (p.ex. curs da vacanzas) per uffants (cf. www.kvbs.ch). Giuvenils ch'èn interessads a la politica han ultra da quai la pussaivladad d'entrar en ina partida giuvna.

4.6.3.3 Cumpagnias da mats / uniuns da giuventetgna

En bleras vischnancas datti cumpagnias da mats respectivamain uniuns da giuventetgna. La giuventetgna locala s'organisescha en questas uniuns e realisescha cuminaivlamain activitads, occurrenzias u excursiuns. Las funcziuns, las purschidas ed il dumber da commembras e commembers da las differentas uniuns da giuventetgna sa distinguan fitg ferm. Per il pli sa drizza la purschida da las uniuns da giuventetgna a giuvenils sur 16 onns. En il territori rumantsch han las uniuns da giuventetgna ina lunga tradiziun ed èn fermamain enragischadas en la vita sociala da las vischnancas. Tenor il stadi actual da las enconuschientschas datti en il chantun Grischun en 81 vitgs in'uniun da giuventetgna (cf. www.giuru.ch, visitada l'ultima giada ils 22 da schaner 2014). En la Val Puschlav datti ultra da quai intginas gruppas da giuventetgna autonomas che organischeschan tranter auter festas da gaud, festas da giuventetgna ed autras activitads e che s'engaschan per part er sin champ social e politic. Questas purschidas sa drizzan a giuvenils da 16 fin 20 onns.

4.6.3.4 Particularitads da las instituziuns responsablas privatas

Sco las purschidas da lavur averta e da lavur da las baselgias cun uffants e cun giuvenils èn las purschidas da las instituziuns responsablas privatas volatilas e difficilas da registrar. L'enumeraziun da las purschidas n'è perquai betg definitiva. Bleras da las purschidas da temp liber descrittas èn gratuitas u fitg bunmartgadas per ils uffants e per ils giuvenils. Intginas purschidas na premettan ultra da quai betg ina commembranza. Las activitads da questas organisaziuns sa basan per gronda part sin lavur d'onur e dependan fermamain dal fatg, sch'ellas appelleschan avunda manadras e manaders motivads sco er sufficientamain uffants e giuvenils interessads. Ultra da quai ston las organisaziuns obtegnair contribuziuns da commembranza e daners da donaziuns per pudair financiar lur structuradas e lur activitads. Cunzunt per mantegnair lur structuradas da manaschi e per realisar occurrenzias periodicas han las uniuns e las federaziuns bregias d'acquirir meds finansials privats, perquai che bleras giadas impundan las fundaziuns lur daners pli

gugent per projects concrets che per mantegnair structuradas d'uniuns e da federaziuns. Uschia dependan las organisaziuns da daners da la confederaziun, dals chantuns u da las vischnancas (Jungwacht Blauring Svizra, Battasendas Svizra & Cevi Svizra, 2010; FSUG 2012a, 2012b).

Il 13 da december 2012 ha il parlament federal approvà in augment dal preventiv a favur da la promoziun d'uffants e da giuvenils per 2,3 milliuns francs. Las 3 federaziuns d'uffants e da giuvenils las pli grondas da la Svizra (Jungwacht Blauring, Battasendas e Cevi) e la federaziun svizra da las uniuns da giuventetgna (FSUG) crititgeschan las summas dals meds finanzials da la nova lescha federala davart la promoziun d'uffants e da giuvenils. Che la nova lescha extendia las gruppas che han il dretg da survegnir daners federali (p.ex. sin la lavur averta cun uffants e cun giuvenils, sin ils chantuns e sin las vischnancas), ma ch'il preventiv saja vegnì augmentà mo minimalmain. Las federaziuns d'uffants e da giuvenils han tema che las contribuziuns da la confederaziun a lur structuradas da manaschi ed a lur occurrenz regularas vegnian a diminuir anc pli fitg. Ultra da quai remartgan ellas che bleras da las novas gruppas appelladas sa basan sin structuradas pajadas. Uschia na vegnian betg reconuschidas adequatamain las prestaziuns da las federaziuns d'uffants e da giuvenils che sa basan sin lavur voluntara. Las federaziuns d'uffants e da giuvenils s'engaschan sin plaun federal per in augment dals meds finanzials. Las acturas ed ils acturs da la lavur averta cun uffants e cun giuvenils als sustegnan en questa chausa (Jungwacht Blauring Svizra et al., 2010; FSUG 2012a, 2012b).

4.7 Participaziun

4.7.1 Sessiun dals giuvenils

Dapi l'onn 2007 organischeschan las partidas giuvenas dal chantun Grischun mintgamai en l'interval da 3 onns ina sessiun dals giuvenils. Suent 2007 e 2010 ha gì lieu l'ultima sessiun ils 4 ed ils 5 da matg 2013. La participaziun è pussaivla per maximalmain 120 giuvenils dal chantun Grischun en la vegliadetgna da 16 fin 25 onns. A la sessiun dals giuvenils vegnan tractads mintgamai temas actuals che sa refereschan a la giuventetgna ed al chantun. Las participantas ed ils participants duain elavurar durant la sessiun soluziuns davart temas prescrits e surdar quellas en furma da petiziuns a la regenza (cf. www.jugendsession-gr.ch).

La sessiun dals giuvenils permetta als giuvenils da s'exprimer en il rom da discussiuns e da debattas politicas davart dumondas che pertutgan il chantun e

d'experimentalar la vita politica. Uschia duain ils giuvenils vegnir motivads da sa participar activamain a la vita politica e sociala (Parlament dals giuvenils. Il termin d'annunzia per la sessiun dals giuvenils curra, 2012, p 5).

Sa basond sin ina incumbensa correspudenta dal deputà Martin Candinas prevesa il chantun en il preventiv per realisar la sessiun dals giuvenils en in turnus da 3 onns mintgamai ina contribuziun da sustegn da 30 000 francs (per l'emprima giada l'onn 2010). Ultra da quai metta el a disposiziun gratuitamain a las organisaturas ed als organisaturs l'edifizi dal cussegl grond e la lavur dal servetsch da translaziun. La responsabladad per l'organisaziun e per il cuntegn da la sessiun dals giuvenils han exclusivamain las organisaturas ed ils organisaturs (Candinas, 2007, p. 1124; regenza dal chantun Grischun, 2007, p. 242).

4.7.2 Parlament da mattas

In ulteriur project che promova la participaziun dals uffants e dals giuvenils è il parlament da mattas dal Grischun. Quest parlament è vegnì realisà per l'emprima giada ils 8 da november 2012 en la sala dal cussegl grond a Cuira tras il post da stab per l'egualitad da las schanzas, e quai sco project chantunal a chaschun dal di naziunal da l'avegnir. Il di naziunal da l'avegnir vegn organisà dal secretariat da stadi per furmaziun, retschertga ed innovaziun (SEFRI) da la confederaziun. Tras lur atgna prestaziun gidan ils chantuns a surpigliar ils custs da realisaziun. Quests custs importan en il chantun Grischun annualmain a circa 6 000 fin 7 000 francs. Il parlament da mattas vegn finanzià dal tuttafatg dal chantun. L'onn 2012 han ils custs importà circa 8 000 francs. Per las occurrenzas futuras vegni quintà cun in preventiv da maximalmain 3 000 francs. Il project è resultà dal fatg che la quota da dunnas è dapi onns bassa en il parlament ed en las cumissiuns. Durant la sessiun entran las mattas en contact cun il sistem politic. Quai duai svegliar lur interess per la vita politica. Il proxim parlament da mattas ha lieu l'onn 2015.

4.7.3 Ulteriurs projects

Il project easyvote è resultà l'onn 2007 en il chantun Berna ed è vegnì surpiglià ed extendì l'onn 2011 tras la federaziun svizra dals parlaments dals giuvens (FSPG) per l'entira Svizra. Easyvote elavura infurmaziuns ch'èn cleramain chapavlas e politicamain neutralas per las votaziuns. Quai duai promover la participaziun politica da las votantas giuvnas e dals votants giuvens. Er il chantun Grischun sa participescha al project. Il mument han las suandantas 15 vischnancas politicas

abunà las infurmaziuns davart las votaziuns dad easyvote per persunas giuvnas creschidas: Andeer, Bever, Bravuogn, Cazas, Favugn, Fleara, Giuvaulta, Malans, Masagn, Mustér, Segl, Siat, Tumeigl, Zernez e Zuoz (Molinaro, 2013).

Da nov datti en la citad da Cuir in parlament da giuvenils. Quest parlament è constituì en la furma d'ina uniun e vul s'engaschar per ils interess dals giuvenils e da las persunas giuvnas creschidas en la citad da Cuir.

5. Cumparegliaziun: chantun Grischun / recumandaziuns da la CCUG

Il standards da la promoziun d'uffants e da giuvenils ch'èn vegnids elavurads en il senn da las recumandaziuns da la CCUG han in caracter fitg urban. Els cuntegnan cunzunt directivas structuralas (cf. las directivas en il sector giuridic ed organisatoric). Furmas e purschidas ruralas e tradiziunalas da la promoziun d'uffants e da giuvenils e da l'animaziun na vegnan strusch resguardadas. Pervia da las premissas demograficas e geograficas vegn cuntanschì en il chantun Grischun en general in grad da spezialisaziun relativamain pitschen en il sector da las incumbensas socialas. Perquai n'ademplescha il chantun Grischun betg tut las recumandaziuns structuralas da la CCUG. Ma sch'i vegnan contemplads ils aspects dal cuntegn, daventi evident che quels, sco che quai è per gronda part ils cas en il chantun Grischun, pon vegnir ademplids senza la structura che vegn prescritta da la CCUG. Sch'ins abstrahescha da las pretensiuns structuralas da la CCUG, po la mancanza d'in model directiv che determinescha ils princips sco er las finamiras a lunga vista da la politica en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils e da la participaziun, vegnir resguardada sco largia la pli impurtanta en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils e da la participaziun en il chantun Grischun. Sch'il relasch d'in tal model è – en vista a la subsidiaridad ch'è relevanta en quest sector – necessari ed util per las vischnancas, po vegnir mess en dumonda.

5.1 Recumandaziuns en vista a la promoziun d'uffants e da giuvenils

Las personas chantunalas ch'èn responsablas per la promoziun d'uffants e da giuvenils han edì recumandaziuns per la concepziun da la promoziun d'uffants e da giuvenils sin plaun naziunal, chantunal e communal. La CCUG exista dapi l'onn 1994 ed è dapi l'onn 2011 ina conferenza tecnic-professiunala da la CDAS. Dals onns 2003 fin 2011 era la CCUG ina conferenza tecnic-professiunala da la Conferenza svizra dals directurs chantunals da l'educaziun publica (CDEP). La CCUG sustegna il barat professiunal ed il contact tranter las represchentantas ed ils represchentants dal sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils.

Il standards da la promoziun d'uffants e da giuvenils cuntegnan propostas concernent la concepziun da la promoziun d'uffants e da giuvenils e da la participaziun en Svizra. Els han la finamira ch'ina purschida d'ina promoziun d'uffants

e da giuvenils conferma als basegns ed efficazia stettia a disposiziun a tut ils uffants e giuvenils da la Svizra e che l'egualitad da las schanzas saja garantida (CCUG, 2008, p. 4-5). Perquai cha la CCUG è ina conferenza spezialisada, n'han ils standards nagina legitimaziun politica. L'onn 2010 ha la suprastanza da la CDEP prendì enconuschientscha dals standards en il senn da *best practices* sco recomandaziuns da la CCUG. Pia n'èn las recomandaziuns betg liantas. En quest sector politic n'èn però avant maun naginas basas cumparegliablas. Perquai vegnan consultads en quest rapport ils standards da la CCUG per giuditgar la politica actuala da la promoziun d'uffants e da giuvenils en il chantun Grischun. En quest regard stoi vegnir resguardà ch'ils standards èn vegnids elavurads d'ina grupp da lavur da la CCUG, a la quala appartegnevan per gronda part represchentantas e represchentants da chantuns plitgusch urbans. Da las particularitads dals chantuns rurals e dals chantuns alpins n'èsi betg vegnì tegnì quint spezialmain. Las recomandaziuns da la CCUG èn cumpiladas en la tabella qua sutvart e vegnan alura explitgadas. La survista mussa ch'ils standards da la promoziun d'uffants e da giuvenils sa sumeglian fitg sin plaun chantunal e sin plaun communal. La CCUG ha elavurà tant recomandaziuns giuridicas sco er organisatoricas, tematicas e finanzialas per ils chantuns e per las vischnancas.

Secturs	Standards sin plaun chantunal	Standards sin plaun communal
Infurmaziuns giuridicas	disposiziun en la constituziun chantunala	disposiziun en la constituziun communal
	basa legala	
Organisaziun e realisaziun	model directiv / concept	model directiv / concept
	cumissiu per uffants e giuvenils	cumissiu per uffants e giuvenils
	incumbensada chantunala / incumbensà chantunal per l'uffanza e la giuventetgna	incumbensadas communalas ed incumbensads communalas per l'uffanza e la giuventetgna / incumbensà chantunal per l'uffanza e la giuventetgna
	colliaziun en ina rait	colliaziun en ina rait
Servetschs, purschidas, accents	participaziun dals uffants e dals giuvenils	participaziun dals uffants e dals giuvenils
		animaziun / accumpagnament
	cussegliaziun / infurmaziun	cussegliaziun / infurmaziun
	svilup	svilup
	projects / promoziun da projects	projects / promoziun da projects
Resursas	resursas da personal, da finanzas e d'infrastructura	resursas da personal, da finanzas e d'infrastructura

Illustraziun 9: standards da la promoziun d'uffants e da giuvenils en Svizra (preschentaziun: USo, 2013)

5.1.1 Disposiziuns legalas

En vista a la regulaziun giuridica da la promoziun d'uffants e da giuvenils recumonda la CCUG als chantuns ed a las vischnancas da francar la promoziun d'uffants e da giuvenils en las constituziuns chantunalas e communalas. Ils chantuns duain fixar en ina lescha las incumbensas concretas e las cumpetenzas en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils.

5.1.2 Organisaziun e realisaziun

La CCUG formulescha en ses standards las suandantas pretensiuns structuralas: Tant ils chantuns sco er las vischnancas descrivan las finamiras a lunga vista e las mesiras e strategias ch'èn necessarias per la realisaziun en in model directiv respectivamain en in concept da realisaziun (CCUG, 2008, p. 7-10). Ils chantuns e las vischnancas u las regions (sche las vischnancas èn fitg pitschnas) nomineschan mintgamai ina incumbensada u in incumbensà per l'uffanza e la giuventetgna. Las incumbensadas ed ils incumbensads per l'uffanza e la giuventetgna èn il post da consultaziun e da coordinaziun concernent la promoziun d'uffants e da giuvenils e portan la responsabladad per la realisaziun da las differentas purschidas e dals accents da la promoziun d'uffants e da giuvenils. Ultra da quai duain ils chantuns e las vischnancas dar la pussaivladad a las incumbensadas ed als incumbensads per l'uffanza e la giuventetgna da sa colliar sin plaun communal, regiunal, chantunal e naziunal. La finamira da questas raits è l'intermediaziun ed il barat da savida e la schanza d'elavurar soluziuns per ils problems ch'èn avant maun. Quellas soluziuns pon alura vegnir applitgadas sin plaun chantunal, regiunal u communal. Uschia pon vegnir spargnadas resursas da persunal e da finanzas. Plinavant creeschan tant ils chantuns sco er las vischnancas (u las regions) mintgamai ina cumissiun extraparlamentara per uffants e per giuvenils. Las cumissiuns sa fatschentan cun dumondas strategicas dal sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils e sustegnan la lavur da las incumbensadas chantunalas resp. communalas e dals incumbensads chantunals resp. communalas per l'uffanza e la giuventetgna. Ultra da quai cusseglian ellas ils differents posts dals chantuns e da las vischnancas. Ellas duain er resguardar directamain ils giavischs e las pretensiuns dals uffants e dals giuvenils en ils process da decisiun. En il cas ideal vegnan consultadas las cumissiuns, sch'i vegnan tractads temas che han da far cun uffants e cun giuvenils (CCUG, 2008, p. 8-12).

5.1.3 Servetschs, purschidas ed accents

L'accent tematic da la promoziun d'uffants e da giuvenils dals chantuns e da las vischnancas è il metter a disposiziun e l'intermediar savida ed infurmaziuns sco er l'ulteriur svilup da la promoziun d'uffants e da giuvenils cun promover, sviluppar e realisar novas purschidas e novs projects da, per e cun uffants e giuvenils. Ultra da quai duain ils chantuns e las vischnancas promover la participaziun ed integrar ils uffants ed ils giuvenils en tut ils temas che als pertutgan. Entant che la cussegliaziun da regenzas, d'administraziuns, da vischnancas, da gremis politics e d'instituziuns sco er l'assistenza da personas interessadas per concepir e realisar projects è in'ulteriura incumbensa centrala da la promoziun chantunala d'uffants e da giuvenils, sa concentrescha la promoziun d'uffants e da giuvenils sin plaun communal sin il metter a disposiziun ina concepziun activa dal temp liber e sin l'elavuraziun da champs problematic actuals (CCUG, 2008, p. 7-11).

5.1.4 Resursas

Per realisar questas incumbensas duain – tenor l'idea da la CCUG – ils chantuns e las vischnancas munir il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils cun avunda meds finansials, persunals ed infrastrucural. Ultra da quai sustegnan ils chantuns las vischnancas cun systems d'impuls e cun contribuziuns da partenza e gidan a financiar ils secretariats chantunals da federaziuns da tetg per lur lavur federativa, averta e culturala a favur dals uffants e dals giuvenils (CCUG, 2008, p. 9, 12).

5.2 Cumparegliaziun: purschida chantunala / standards da la CCUG

Sch'ins suonda strictamain las recumandaziuns che la CCUG ha formulà per la promoziun d'uffants e da giuvenils, resulta il suandant maletg per il chantun Grischun:

5.2.1 Disposiziuns legalas

Il chantun Grischun ademplescha per part las recumandaziuns giuridicas. Entant ch'ina disposiziun è avant maun en la constituziun, manca sia realisaziun – concernent la promoziun d'uffants e da giuvenils en il senn pli stretg – en ina lescha. En leschas spezialas datti però disposiziuns specificas davart la promoziun dal sport e da la cultura, davart la protecziun d'uffants e da giuvenils sco er davart promoziun da la sanadad e prevenziun.

Il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la famiglia ed ordaifer la scola è fixà mo en singuls chantuns en furma d'ina lescha separada. La CCUG ha cumpilà ina survista da la promoziun d'uffants e da giuvenils en ils chantuns svizzers. Quella sa basa sin in'autodecleraziun dals chantuns. In'examinaziun pli detagliada mussa ch'ils fatgs ch'èn reglads en ils relaschs giuridics preschentads èn per gronda part er reglads en il chantun Grischun en leschas spezialas, però betg sut il titel da la promoziun d'uffants e da giuvenils.

5.2.2 Organisaziun e realisaziun

En il sector da l'organisaziun e da la realisaziun da la politica concernent la promoziun d'uffants e da giuvenils n'ademplescha il Grischun betg il criteri "model directiv / concept". Tenor ils standards da la CCUG èn las incumbensadas chantunalas ed ils incumbensads chantunals per l'uffanza e la giuventetgna responsabels da realisar sin plaun chantunal ils servetschs en il sector specific da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola. En il chantun Grischun vegnan questas incumbensas surdadas dapi l'onn 2010 a la federaziun tetgala da la lavur da giuventetgna dal Grischun jugend.gr sin basa d'ina incarica da prestaziun. En quest senn surpiglia jugend.gr parts da las incumbensas d'ina incumbensada u d'in incumbensà per l'uffanza e la giuventetgna. Tenor l'incarica da prestaziun è jugend.gr ultra da quai competent per la colliaziun sin plaun naziunal, chantunal e regional. Ina cumissiun chantunala per uffants e per giuvenils na datti betg. Però surpiglia la direcziun dal post spezialisà jugend.gr incumbensas fundamentalas che la CCUG (2008, p. 11-12) prevesa per la cumissiun per uffants e giuvenils. Ella sa fatschenta per exempel cun dumondas strategicas da la promoziun d'uffants e da giuvenils. Il post da contact per il post spezialisà jugend.gr è l'uffizi dal servetsch social chantunal.

5.2.3 Servetschs, purschidas ed accents

Ils criteris concernent la cussegliaziun, l'infurmaziun, il svilup e la realisaziun da projects sco er concernent la promoziun da projects vegnan ademplids tras la purschida da jugend.gr. Ultra da quai sustegna il chantun projects en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola cun meds finansials d'utilitad publica. La participaziun dals uffants e dals giuvenils vegn promovida sin plaun chantunal tras la sessiun dals giuvenils e tras il parlament da mattas. La CCUG punctuescha en sias recumandaziuns ch'ils chantuns duain pussibilitar e promover la

participaziun d'uffants e da giuvenils sin plaun chantunal e communal tar tut ils temas che als pertutgan e ch'ils basegn dals uffants e dals giuvenils duain vegnir resguardads cun concepir las purschidas (CCUG, 2008, S. 10). Questa pretensiun n'arrivan la sessiun dals giuvenils sco er il parlament da mattas sco unicas participaziuns betg ad ademplir. Vi da quests instruments da participaziun vegni ultra da quai crititgà ch'els na disponan ni d'in agen preventiv da gestiun per realisar eventuals conclus ni d'in dretg da proposta en il cussegl grond. En vista a talas pretensiuns sto vegnir observà che la participaziun sto da princip avair lieu en il rom dals dretgs costituziunals. La sessiun dals giuvenils ed il parlament da mattas n'han betg ina legitimaziun democratica e las cumpetenzas pretendidas concedissan ad ina grupp sociala ina paisa pli gronda che ad autras gruppas socialas (p.ex. ils seniors) (cussegl federal, 2008, S. 27-28).

5.2.4 Resursas

Ils standards da la CCUG prevesan che las resursas finanzialas, persunalas ed infrastructuralas per la promoziun d'uffants e da giuvenils duain vegnir messas a disposiziun en il preventiv ordinari (CCUG, 2008, p. 12). Areguard l'adempliment da las incumbensas e la finanziaziun dal personal e da l'infrastructura vegn il criteri "resursas" resguardà da princip sco ademplì sin plaun chantunal (cf. incarica da prestaziun a jugend.gr). En il chantun Grischun vegnan sustegnids projects u purtaders en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils cun meds finanzials d'utilitad publica che vegnan mess a disposiziun per intents socials. Davart l'utilisaziun da quests meds finanzials decida la regenza. La contribuziun annuala a jugend.gr vegn er finanziada sur quests meds finanzials d'utilitad publica. Plinavant prevesa il chantun mintgamai ina contribuziun da sustegn da 30 000 francs en il preventiv per realisar la sessiun dals giuvenils en in turnus da 3 onns. Schebain che la gronda part da las contribuziuns finanzialas per la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola e per la participaziun n'è betg prevista en il preventiv ordinari, vegn quest ultim criteri resguardà sco ademplì. En quai che riguarda la pretensiun da la CCUG da prevair las resursas en il preventiv ordinari stoi vegnir remartgà il suandant: Sch'i stattan a disposiziun meds finanzials d'utilitad publica che ston vegnir duvrads per intents socials, èsi raschunaivel da duvrar quels er per la promoziun d'uffants e da giuvenils.

La tabella qua sutvart dat ina survista da la cumparegliaziun.

Secturs	Standards sin plaun chantunal	Adempliment	Tgi
Infurmaziuns giuridicas	disposiziun en la constituziun chantunala	adempli	artitgel 91 CC
	basa legala	betg adempli	
Organisaziun e realisaziun	model directiv / concept	betg adempli	
	cumissiun per uffants e giuvenils	adempli per part	jugend.gr
	incumbensada chantunala / incumbensà chantunal per l'uffanza e la giuventetgna	adempli	USo / jugend.gr
	colliaziun	adempli	USo / jugend.gr
Servetschs, purschidas, accents	participaziun dals uffants e dals giuvenils	adempli per part	sessiun dals giuvenils, parlament da mattas, USo, structuradas regularas
	cussegliaziun / infurmaziun	adempli	USo / jugend.gr
	svilup	adempli	USo / jugend.gr
	projects / promoziun da projects	adempli	USo / jugend.gr
Resursas	resursas da personal, da finanzas e d'infrastructura	adempli	USo

Illustraziun 10: Adempliment dals standards da la CCUG sin plaun chantunal (preschentaziun: USo, 2013)

5.3 Cumparegliaziun: purschidas communalas / standards da la CCUG

Igl è fitg difficil da cumparegliar sin plaun chantunal la concepziun da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola cun ils standards da la promoziun d'uffants e da giuvenils. D'ina vart n'è la concepziun precisa da quest sector politic betg registrada detagliadamain en las 146 vischnancas dal Grischun. Da l'autra vart datti grondas differenzas tranter las singulas vischnancas. Quai n'è betg surpudent, sch'ins considerescha las grondas differenzas structuralas tranter las vischnancas ch'èn vegnidas descrittas en il chapitel 4.2.

5.3.1 Disposiziuns legalas

Nagina vischnanca n'ademplescha il criteri da la CCUG da fixar la promoziun d'uffants e da giuvenils en la constituziun communal. Unicamain en la citad da Cuira datti ina lescha ed in'ordinaziun davart la promoziun da giuvenils.

5.3.2 Organisaziun e realisaziun

En general datti la tendenza che vischnancas, che han ina purschida da lavur averta a favur dals uffants e dals giuvenils, adempleschan plitgunsch ils standards en il sector organisatoric. Talas vischnancas han per exempel savens in model directiv ed ina cumissiun per uffants e giuvenils. I sto però vegnir resguardà che quests models directivs e concepts sco er la lavur da las cumissiun per uffants e giuvenils sa refereschan oravant tut a la lavur averta a favur dals uffants e dals giuvenils e betg a

la promoziun d'uffants e da giuvenils en in senn complessiv. Ultra da quai èsi evident che las emploiadas ed ils emploiads da la lavur averta a favur dals uffants e dals giuvenils servan sco persunas da contact en cas da dumondas davart la promoziun d'uffants e da giuvenils. Ellas ed els surpiglian pia incumbensas che appartegnan tenor la CCUG al catalog d'incumbensas da las incumbensadas communalas e dals incumbensads communalas per l'uffanza e la giuventetgna. En structuradas communalas pli pitschnas èsi imaginabel e raschunaivel che questas funcziuns vegnian exequidas da la medema persuna.

Sin plaun chantunal han las emploiadas ed ils emploiads da la lavur averta a favur dals uffants e dals giuvenils il contact ina cun l'auter sur ina rait ch'è vegnida installada da jugend.gr. Ultra da quai han lieu mintga onn ina fin duas scuntradas da las federaziuns d'uffants e da giuventetgna.

5.3.3 Servetschs, purschidas ed accents

Da la raccomandaziun da la CCUG (2003, p. 7) da pussibilitar als uffants ed als giuvenils da sa participar a tut ils temas ch'èn relevants per els e da promover questa participaziun sco er da resguardar lur basegns cun concepir purschidas na vegn tegni quint en moda complessiva en nagina vischnanca. Parzialmain datti però pussaivladads per uffants e giuvenils da sa participar (p.ex. e il rom da la lavur averta a favur dals uffants e dals giuvenils, entaifer federaziuns d'uffants e da giuventetgna ed en ulteriuras purschidas da purtaders privats, parlament da giuvenils da la citad da Cuir).

Ils puncts "animaziun" ed accompagnament" sco er "projects" èn ademplids particularmain en vischnancas cun ina vasta purschida ordaifer la scola (p.ex. federaziuns d'uffants e da giuventetgna, uniuns, iniziativas da persunas privatas e lavur averta a favur dals uffants e dals giuvenils). En quest sector prestan en spezial las federaziuns d'uffants e da giuventetgna, las uniuns sco er las persunas privatas lavur impurtanta, er sche quai vegn fatg independentmain da las structuradas d'organisaziun e da realisaziun da la CCUG.

Cussegliazions, intermediaziuns en posts da cussegliazion professiunals ed en uffizi d'onur ed intermediaziun d'infurmaziuns han lieu sur differents chanals, per exempel en il sector famigliar, en las structuradas da la scola e da la furmaziun professiunala, tras servetschs socials regiunals e tras las autoritads per la protecziun d'uffants e da creschids sco er en il sector da temp liber en uniuns, en federaziuns d'uffants e da giuventetgna ed en la lavur averta a favur dals uffants e dals giuvenils. Ultra da quai

vegnan fatgas actualmain – en spezial en regard a la prevenziun da dependenza (en il rom dal program grischn cunter l'alcohol) – stentas da sensibilisar las manadras ed ils manaders da purschidas da temp liber per la prevenziun da l'alcohol e per la promoziun da la sanadad.

Tenor la CCUG (2008, p. 8) duain las vischnancas promover las cundiziuns generalas per giavischs dals uffants e dals giuvenils sco er sviluppar e realisar novas purschidas. Quest giavisch vegn plitgusch ademplì en vischnancas, en las qualas i dat la lavur averta a favur dals uffants e dals giuvenils. Igl è ina particularitad da la lavur averta a favur dals uffants e dals giuvenils ch'ella adatta sia purschida permanentamain a las situaziuns actualas. Per sviluppar purschidas per uffants e per giuvenils pon las vischnancas er profitar da la purschida da cussegliaziun da jugend.gr.

5.3.4 Resursas

Igl è evident che quellas vischnancas, en las qualas vegn purschida la lavur averta a favur dals uffants e dals giuvenils che vegn finanziada per part u dal tuttafatg dal maun public, han ina meglra posiziun concernent las resursas finanzialas, persunalas ed infrastructuralas che autras vischnancas, en las qualas la promoziun d'uffants e da giuvenils sa basa per gronda part sin structuras onuraras. Però sustegnan bleras vischnancas uniuns e federaziuns localas cun contribuziuns. Las explicaziuns mussan che particularmain vischnancas cun ina purschida en il sector da la lavur averta a favur dals uffants e dals giuvenils adempleschan blers elements dals standards. Las autras vischnancas adempleschan er singulas cundiziuns dals standards, ma ellas n'adempleschan quellas betg en il senn cumplexiv da la CCUG.

6. Consideraziun critica e conclusiuns finalas

La politica d'uffants e da giuvenils è reglada en il sector da la protecziun d'uffants e da giuvenils, ma er en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils en in senn pli vast che cumpiglia la tgira d'uffants complementara a la famiglia sco er l'instrucziun en scola e la furmaziun professiunala, en moda cumplessiva sin differents stgalims. Plinavant datti en il Grischun er disposiziuns en ils secturs da la promoziun dal sport e da la cultura sco er da la promoziun da la sanadad e da la prevenziun. Quella part ordaifer la famiglia ed ordaifer la scola da la promoziun d'uffants e da giuvenils che vegn contemplada pli detagliadamain ed analisada en il rapport qua avant maun tutga tenor il princip da subsidiaridad al champ da cumpetenzza da las vischnancas.

La preschentaziun generala che vegn fatga en il rom da quest rapport mussa ch'igl ha dà en quest sector in svilup decisiv ils ultims onns tar la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la famiglia ed ordaifer la scola e da la participaziun. Ultra da las prestaziuns considerablas che las vischnancas furneschan fa il chantun ina incarica da prestaziun cun jugend.gr, la federaziun tetgala da la lavur da giuventetgna dal Grischun, che cuntegna cleras descripciuns da las incumbensas che ston vegnir ademplitas. Ma er la realisaziun repetida da la sessiun dals giuvenils u il parlament da mattas che ha già lieu per l'emprima giada l'onn 2012 è prestaziuns impurtantas. En cumparegliaziun cun las recumandaziuns da la CCUG davart la promoziun d'uffants e da giuvenils ch'èn vegnidadas elavuradas en il senn da best practices n'adempliescha il chantun betg tut las pretendiuns. Questas recumandaziuns resguardan però fitg ferm las relaziuns urbanas ed ils problems ch'ins ha là. En quest connex giogan oravant tut criteris structurals (prescripciuns en il sector giuridic ed organisatoric) ina rolla fitg impurtanta. Sch'ins abstrahescha da las pretendiuns structuralas da la CCUG po actualmain – cumpareglià cun las recumandaziuns menziunadas – la mancanza d'in model directiv vegnir resguardada sco largia la pli gronda en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils en il chantun Grischun. Sch'ins resguarda però ils aspects tematics sa mussi che quellas pon vegnir ademplitas er senza las structurals pretendidas da la CCUG e senza in model directiv chantunal.

La gronda part da las vischnancas grischunas ha ina tempra rurala ed ellas èn pitschnas. Lur eterogenitad ha per consequenza che tant ils basegns dals uffants e dals giuvenils sco er las pussaivladads da las singulas vischnancas èn fitg differents

areguard la promoziun d'uffants e da giuvenils ed areguard la participaziun. En spezial en las regiuns ruralas èn ils uffants ed ils giuvenils integrads pli fitg en l'atgna vischnanca ed organischeschan lur activitads da temp liber per gronda part autonomamain. Purschidas structuradas èn plitgunsch pussaivlas e necessarias en vischnancas da center, perquai ch'ellas chattan là ina resonanza pli gronda ed appelleschan er in dumber adequat d'uffants e da giuvenils. Ultra da quai èn umans giuvens ozendi fitg mobils e pon profitar er da la purschida da las vischnancas vischinas.

L'urden social e statal da la Svizra è caracterisà fermamain d'autodeterminaziun e d'atgna responsabladad. Quai sa mussa sin plaun da la constituziun federala che fixescha en l'artigel 6 che mintga persuna porta la responsabladad per sasezza e contribuescha tenor sias pussaivladads ad ademplir las incumbensas en il stadi ed en la societad. Tar l'attribuziun e tar l'ademplement d'incumbensas dal stadi sto vegnir resguardà il princip da la subsidiarità.

Transferì a la promoziun d'uffants e da giuvenils portan en emprima lingia las personas cun la pussanza dals geniturs la responsabladad ch'ils uffants e giuvenils sa sviluppan en moda optimala. Ellas decidan er, quant enavant che lur uffants profitan da las differentas purschidas da promoziun en il sectur ordaifer la scola. Uffants e giuvenils duain pudair sa participar tar dumondas che als pertutgan. Quai tant en il champ da la protecziun sco er da la promoziun d'uffants e da giuvenils en il sectur famiglar en il rom da las structuradas regularas (p.ex. scola, furmaziun professiunala) sco er entaifer il champ da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola (p.ex. uniuns da sport e da cultura, lavur averta a favur d'uffants e da giuvenils, lavur da las baselgias e da las uniuns). Da princip vegni premiss ch'ils uffants ed ils giuvenils demussian lur interess. Ina reacziun adequata è chausa da las structuradas, da las autoritads e da las personas cumpetentas e responsablas. Per motivs raschunaivels portan las vischnancas la responsabladad per ademplir la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la famiglia ed ordaifer la scola. I tutga tar la natira da questas incumbensas che lur concepziun sto tegnair quint uschè bain sco pussaivel dals basegns dals umans giuvens. Ed ellas duain er tegnair quint dal fatg ch'ils basegns dals uffants e dals giuvenils sa midan svelto. In'execuziun da las incumbensas unitara e prescritta dal chantun cuntrafa als basegns che differeschon

d'individadi ad individadi e da regiun a regiun e fiss uschia erbler main flexibla ed efficazia. Er in model directiv chantunal na pudess betg tegnair quint da las differentas relaziuns e pretensiuns e pudess perquai sustegnair las vischnancas en lur activitad mo insufficientamain.

L'ademplant vertent voluntari e flexibel da las incumbensas en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la famiglia ed ordaifer la scola tras las vischnancas duai vegnir mantegnì. Il chantun porta quels custs che resultan per el en connex cun las incumbensas surdadas ad el (p.ex. scolaziun e furmaziun professiunala, promoziun dal sport e da la cultura, promoziun da la sanadad e prevenziun). Daspera po el sustegnair la lavur d'installaziun e da svilup da las vischnancas en il sector da la promoziun d'uffants e da giuvenils ordaifer la scola e da la participaziun.

Sa basond sin las enconuschientschas avant maun e resguardond ils princips da l'atgna responsabladad e da la subsidiaridad na resguarda la regenza betg sco necessari da relaschar in model directiv u ina lescha chantunala davart la politica d'uffants e da giuvenils respectivamain davart la promoziun d'uffants e da giuvenils.

7. Propostas

La regenza As propona:

1. d'entrar en il project;
2. da prender enconuschientscha da quest rapport;
3. da metter ad acta l'incumbensa Trepp concernent il rapport davart la politica chantunala d'uffants e da giuvenils (PVAU 8/2011).

Nus admettain a Vus, stimà signur president dal cussegl grond, stimadas dunnas e stimads signurs, noss'auta stima.

En num da la regenza

Il president: *Cavigelli*

Il chancelier: *Riesen*

8. Register da litteratura

AvenirSocial Graubünden. (2013, fanadur). *Schulsozialarbeit im Kanton Graubünden / Stand Juli 2013*.

Uffizi federal d'assicuranzas socialas (UFAS). (2010). *Ergebnisbericht des Vernehmlassungsverfahrens. Totalrevision des Bundesgesetzes über die Förderung der ausserschulischen Jugendarbeit*. Berna: UFAS. Consultà l'ultima giada ils 29 da fanadur 2013 sut:
http://www.bsv.admin.ch/themen/kinder_jugend_alter/02803/index.html

Uffizi federal da statistica (UST). (2013). *Die Raumgliederungen der Schweiz 2013*. Berna: UST. Consultà l'ultima giada ils 13 da december 2013 sut:
http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/de/index/infothek/nomenklaturen/blank/blank/raum_glied/01.html

Bundesjugendkuratorium. (2001). Zukunftsfähigkeit sichern! Für ein neues Verhältnis von Bildung und Jugendhilfe. En Bundesjugendkuratorium (ed.), *Bildung und Lebenskompetenz. Kinder- und Jugendhilfe vor neuen Aufgaben*. Opladen: Bundesjugendkuratorium. Consultà l'ultima giada ils 29 da fanadur 2013 sut:
http://www.bundesjugendkuratorium.de/pdf/1999-2002/bjk_2001_stellungnahme_zukunftsfahigkeit_sichern.pdf

Bundesministerium für Bildung und Forschung (ed.). (2004). *Konzeptionelle Grundlagen für einen Nationalen Bildungsbericht - Non-formale und informelle Bildung im Kindes- und Jugendalter*. Berlin: Bundesministerium für Bildung und Forschung. Consultà l'ultima giada ils 29 da fanadur 2013 sut:
<http://d-nb.info/971374708/34>

Cussegl federal. (2001). *Botschaft zur Neugestaltung des Finanzausgleichs und der Aufgaben zwischen Bund und Kantonen (NFA)*. Berna: Cussegl federal. Consultà l'ultima giada ils 25 d'october 2013 sut: <http://www.admin.ch/opc/de/federal-gazette/2002/2291.pdf>

Cussegl federal. (2008). *Strategie für eine schweizerische Kinder- und Jugendpolitik*. Berna: Cussegl federal. Consultà l'ultima giada ils 16 da december 2013 sut:
http://www.bsv.admin.ch/themen/kinder_jugend_alter/00067/02003/

Cussegl federal. (2010). *Botschaft zum Bundesgesetz über die Förderung der ausserschulischen Arbeit mit Kindern und Jugendlichen (Kinder- und Jugendförderungsgesetz, KJFG)*. Berna: Cussegl federal. Consultà l'ultima giada ils 16 da december 2013 sut:
<http://www.admin.ch/ch/d/ff/2010/6803.pdf>

Cussegl federal. (2013, 21 d'avust). *Zu 07.402 Parlamentarische Initiative. Verfassungsgrundlage für ein Bundesgesetz über die Kinder- und Jugendförderung sowie über den Kinder- und Jugendschutz. Bericht der Kommission für Wissenschaft, Bildung und Kultur des Nationalrates vom 28. Mai 2013. Stellungnahme des Bundesrates*. Berna: Cussegl federal. Consultà l'ultima giada ils 25 da settember 2013 sut: <http://www.news.admin.ch/NSBSubscriber/message/attachments/31612.pdf>

Bundi Caldelari, Ch. (2006). Art. 76 Zuständigkeit und Zusammenarbeit. En Bänziger, Mengiardi, Toller & Partner Rechtsanwälte und Notare (ed.), *Kommentar zur Verfassung des Kantons Graubünden*. Cuira: Südostschweiz Buchverlag.

Bundi Caldelari, Ch. (2006a). Art. 77 Dezentrale Aufgabenerfüllung. En Bänziger, Mengiardi, Toller & Partner Rechtsanwälte und Notare (ed.), *Kommentar zur Verfassung des Kantons Graubünden*. Cuira: Südostschweiz Buchverlag.

Candinas, M. (2007). Incumbensa concernent il sustegn da futuras sessiuns chantunalas da giuvenils. En cussegl grond dal chantun Grischun (ed.), *protocol dal cussegl grond 6/2006/2007*, (p. 1124). Cuira: Il cussegl grond dal chantun Grischun. Consultà l'ultima giada ils 30 da fanadur 2013 sut: http://www.gr.ch/Deutsch/Institutionen/Parlament/Protokolle_Sessionen/juni2007/05_bp_12_6_07_nachmittag.pdf

Couchepin, P. (2008, 2 da settember). *Jugend 2008. Ansprache von Bundespräsident Pascal Couchepin*. Consultà l'ultima giada ils 30 da fanadur 2013 sut: <http://www.news.admin.ch/message/index.html?lang=de&msg-id=21087>

Associazion tetgala svizra per l'animaziun d'uffants e da giuvenils en in ambient avert (ATAU) (ed.). (2007). *Offene Kinder. Und Jugendarbeit in der Schweiz. Grundlagen für Entscheidungsträger und Fachpersonen* [broschura]. Moosseedorf: DOJ.

Cumissiuon federala per la giuventetgna (UFAS). (2000). *Grundlagen für eine schweizerische Kinder- und Jugendpolitik. Positionspapier der Eidg. Kommission für Jugendfragen*. Berna: UFAS. Consultà l'ultima giada ils 30 da fanadur 2013 sut: http://www.ekkj.admin.ch/c_data/d_00_Gr_KiJupo.pdf

Cumissiuon federala per la giuventetgna (UFAS) (ed.). (2001). *Verantwortung tragen - Verantwortung teilen. Ideen und Grundsätze zur Partizipation von Kindern und Jugendlichen*. Berna: UFAS.

Frossard, St. (2003). Entstehung und Entwicklung der Jugendpolitik in den Kantonen. *Cahier de l'IDHEAP 202a/2003*.

Il cussegl grond dal chantun Grischun. (2002). Revisiun totala da la constituziun chantunala. En GR (ed.), *protocol dal cussegl grond 4/2002/2003*, (p. 463-522). Cuira: Il cussegl grond dal chantun Grischun. Consultà l'ultima giada ils 30 da fanadur 2013 sut: http://www.gr.ch/Deutsch/Institutionen/Parlament/Protokolle_Sessionen/oktober2002.htm

Il cussegl grond dal chantun Grischun. (2002a). Revisiun totala da la constituziun chantunala. En GR (ed.), *protocol dal cussegl grond 5/2002/2003*, (p. 690-698). Cuira: Il cussegl grond dal chantun Grischun. Consultà l'ultima giada ils 30 da fanadur 2013 sut: http://www.gr.ch/Deutsch/Institutionen/Parlament/Protokolle_Sessionen/november2002/26november-naw.pdf

Hausammann, Ch. & Kälin, W. (1991). *Die Konvention über die Rechte des Kindes und ihre Auswirkungen auf die Schweizerische Rechtsordnung. Studie im Auftrag des Schweizerischen Komitees für UNICEF*. Turtig: Unicef.

Infoklick.ch jugend mit wirkung. (senza data). *Was ist Partizipation*. Consultà l'ultima giada ils 6 d'avust 2013 sut: <http://www.infoklick.ch/jugendmitwirkung/idee/partizipation/>

jugend.gr (senza data). *Glossar für die Jugendarbeit*. Consultà l'ultima giada ils 29 da fanadur 2013 sut: http://www.jugend.gr/uploads/media/Glossar_Jugendarbeit.pdf

jugend.gr (ed.). (2010). *Offene Jugendarbeit im Kanton Graubünden. Informationen und Grundlagen für Entscheidungsträger und Fachpersonen* (broschura). Cuir: autur.

Parlament da giuvenils. Il termin d'annunzia per la sessiun dals giuvenils curra. (2012, 22 da december). *Bündner Tagblatt*, p. 5.

Jungwacht Blauring Schweiz (ed.). (2013). *Jahresbericht 2012*. Lucerna: Jungwacht Blauring Schweiz (ed.).

Jungwacht Blauring Schweiz, Pfadibewegung Schweiz & Cevi Schweiz. (2010, 17 da settember). *Stellungnahme zum neuen Kinder- und Jugendförderungsgesetz. Ohrfeige für Kinder- und Jugendverbände*. Consultà l'ultima giada ils 29 da fanadur 2013 sut: <http://www.cevi.ch/medienmitteilungen2010>

Cumissiun per scienza, educaziun e cultura dal cussegl naziunal. (2013, 31 da matg). *Medienmitteilung WBK-N. Zustimmung zur Verfassungsgrundlage für Kinder- und Jugendförderung und Kinder- und Jugendpolitik*. Consultà l'ultima giada ils 30 da fanadur 2013 sut: <http://www.parlament.ch/d/mm/2013/seiten/mm-wbk-n-2013-05-28.aspx>

Conferenza da las incumbensadas e dals incumbensads chantunals per l'uffanza e la giuventetgna (CCUG). (2000). *Grundlagen der Jugendförderung*.

Conferenza da las incumbensadas e dals incumbensads chantunals per l'uffanza e la giuventetgna (CCUG) (2008). *Standards der Kinder- und Jugendförderung Schweiz. Positionspapier*. Consultà l'ultima giada ils 30 da fanadur 2013 sut: http://sodk.ch/fileadmin/user_upload/Fachbereiche/Kinder_und_Jugend/KKJF_Positionspapier_Standards_dt_def_2008.pdf

May, A. & Wiesli, R. (2009). *Kinder- und Jugendförderung in der Schweiz. Begleitbericht zuhanden der kantonalen Fachstelle für Kinder- und Jugendförderung Freiburg*. Berna: Fachstelle für Gesundheitspolitik, polsan GmbH.

Molinaro, A. (2013, 27 da matg). *Easyvote. Abstimmungshilfe & Mobilisierungskampagne* (preschentaziun). Consultà l'ultima giada ils 5 d'avust 2013 sut: http://www.gr.ch/DE/institutionen/verwaltung/dfg/afg/Dokumentenliste/Gemeindetagung_easyvote%20Alexandra%20Molinaro.pdf

Ostorero, Ch. (2007). Armut und soziale Ausgrenzung von Kindern und Jugendlichen: ein Tabu brechen. En Cumissiun federala per l'uffanza e la giuventetgna (CFUG) (ed.), *Jung und arm: das Tabu brechen! Armut von Kindern und Jugendlichen verhindern und ihre Folgen bekämpfen* (p. 7-9). Berna: CFUG. Consultà l'ultima giada ils 30 da fanadur 2013 sut: http://www.ekkj.admin.ch/content.php?lang=1&re0=4&p=tbl_1_14&w=2

Pfulg, D., Eugster, C. & Grond, M. (2007). *Jugendarbeit im Kanton Graubünden. Bestandesaufnahmen und Zwischenbilanz der Fachstelle jugend.gr*. Cuir: jugend.gr

Pfulg, D., Eugster, C. & Grond, M. (2008). *Projekt-Schlussbericht. Aufbau der Fachstelle Jugendarbeit Graubünden (Fachstelle jugend.gr) 2005 bis 2008*. Cuir: jugend.gr

Regenza dal chantun Grischun. (2007). Incumbensa Candinas concernent il sustegn da futuras sessiuns chantunalas da giuvenils. Resposta da la regenza. En cussegl grond dal chantun Grischun (ed.), *protocol dal cussegl grond 2/2006/2007*, (p. 242). Cuir: Il cussegl grond dal chantun Grischun. Consultà l'ultima giada ils 30 da fanadur 2013 sut:

http://www.gr.ch/Deutsch/Institutionen/Parlament/Protokolle_Sessionen/oktober2007/08_WP_221007_Nachmittag.pdf

Regenza dal chantun Grischun. (2011). Incumbensa Trepp concernent il rapport davart la politica chantunala d'uffants e da giuvenils. Resposta da la regenza. En cussegl grond dal chantun Grischun (ed.), *protocol dal cussegl grond 1/2011/2012*, (p. 192). Cuir: Il cussegl grond dal chantun Grischun. Consultà l'ultima giada ils 30 da fanadur 2013 sut:

http://www.gr.ch/DE/institutionen/parlament/protokolle/2011/Aug2011/16_WP_3_9_11_Vormittag.pdf

Regenza dal chantun Grischun. (2013, 5 da mars). *Vernehmlassung zur Verfassungsgrundlage für ein Bundesgesetz über die Kinder- und Jugendförderung sowie über den Kinder- und Jugendschutz – Parlamentarische Initiative (07.402)*. Cuir: Regenza dal chantun Grischun.

Regenza dal chantun Grischun. (2013a, 30 d'october). *Consultaziun tar la lescha davart la promoziun dal sport e dal moviment (lescha da promoziun dal sport)* Cuir: Regenza dal chantun Grischun.

Consultà l'ultima giada ils 6 da december 2013 sut:

<http://www.gr.ch/DE/Medien/Mitteilungen/MMStaka/2013/Seiten/2013103001.aspx>

Riemer-Kafka, G. (2011). *Soziale Sicherheit von Kindern und Jugendlichen. Ihre Rechte insbesondere gegenüber Arbeitgeber, Schule, Eltern, Sozialversicherung, Sozialhilfe und Opferhilfe*. Berna: Stämpfli-Verlag.

Federaziun svizra da las uniuns da giuventetgna (FSUG) (ed.). (2012). *"Umfassende Bildung". Für die Anerkennung der Bildung in der Kinder- und Jugendarbeit*. Berna: FSUG. Consultà l'ultima giada ils 30 da fanadur 2013 sut:

http://www.sajv.ch/media/medialibrary/2012/10/Grundlagendokument_Umfassende_Bildung_def.pdf

Federaziun svizra da las uniuns da giuventetgna (FSUG) (2012a, 26 da november). *Kinder- und Jugendorganisationen brauchen Bundesförderung! Budgetdebatte im Nationalrat*. Consultà l'ultima giada ils 29 da fanadur 2013 sut:

<http://www.sajv.ch/de/news/news/2012/11/26/kinder-und-jugendorganisationen-brauchen-bundesfoerderung/>

Federaziun svizra da las uniuns da giuventetgna (FSUG) (2012b, 28 da november). *Ja des Nationalrates zu 2,3 Millionen Franken mehr für die Jugendförderung 2013*. Consultà l'ultima giada ils 29 da fanadur 2013 sut:

<http://www.sajv.ch/de/news/news/2012/11/28/nationalrat-investiert-kinder-und-jugendfoerderung/>

Steiner, M., Knittel, T., Müller, D. & Nell P. (2012). *Juvenir-Studie 1.0. Unser Platz – Jugendliche im öffentlichen Raum*. Basilea: Jacobs Foundation.

Trepp, M. (2011). Incumbensa Trepp concernent il rapport davart la politica chantunala d'uffants e da giuvenils. En cussegl grond dal chantun Grischun (ed.), *protocol dal cussegl grond 5/2010/2011*, (p. 671-672). Cuir: Il cussegl grond dal chantun Grischun. Consultà l'ultima giada ils 30 da fanadur 2013 sut:

http://www.gr.ch/DE/institutionen/parlament/protokolle/2011/April2011/06_BP_19_4_11_Nachmittag.pdf

Suprastanza Battasendas Grischun (ed.). (2013, 2 d'october). *Stellungnahme zum Entwurf des Kinder- und Jugendförderungsberichts*.

Wytenbach, J. (2008). Rechtliche Rahmenbedingungen und Lücken im Bereich der Schweizer Kinder- und Jugendpolitik. Verfassungsrechtliche und internationalrechtliche Grundlagen. En Uffizi federal d'assicuranzas socialas (UFAS)(ed.), *Schweizerische Kinder- und Jugendpolitik: Ausgestaltung, Probleme und Lösungsansätze, Expertenberichte in Erfüllung des Postulates Janiak (00.3469) vom 27. September 2000* (S. 47-75). Berna: UFAS. Consultà l'ultima giada ils 29 da fanadur 2013 sut: http://www.bsv.admin.ch/themen/kinder_jugend_alter/00065/